

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

Timea Borsová

Zabydlování ruskojazyčných zahraničních
středoškolských studentů v Praze

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Praha 2017

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím literatury a pramenů, které jsem uvedla a řádně citovala. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Zároveň tímto dávám souhlas k tomu, aby tato práce byla zveřejněna v elektronické knihovně Univerzity Karlovy a využívána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 31.12. 2017.....Timea Borsová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Bittnerové, CSc., za její trpělivost, čas a cenné rady, které mi při psaní mé bakalářské práce poskytovala.

OBSAH

1. Úvod	1
2. Transnacionální migrace	3
2.1. Tekutost a pohyb	3
2.2. Přes-hraniční vazby	4
2.3. Konstituce teorií transnacionální migrace	5
2.4. Sociální prostor	5
3. Studentská migrace	6
3.1. Dočasnost studentské migrace	7
3.2. Studentská migrace v číslech	7
4. Kontext v České republice	9
4.1. Nezletilí migranti	9
4.2. Povaha agentur	10
5. Materiální kultura	13
5.1. Materiální kultura bydlení a migrace	13
6. Zabydlování	14
6.1. Zabydlování studentů	15
7. Cesta za daty	16
7.1. Výzkumná strategie	16
7.2. Výběr a popis vzorku	16
7.3. Charakteristika informátorů	17
7.4. Způsob vytváření dat	19
7.5. Analýza	20
7.6. Etika	20
7.7. Hodnocení kvality výzkumu	21
8. Bydlení středoškoláků - migrantů	22
8.1. Motivace migrace	22
8.2. Byt jako legislativní podmínka	26
8.3. První bydlení	27
8.4. Byt jako základ sociální sítě	31
8.5. Typy bydlení	31
8.6. Přátelé a partneři	34
9. Interakce prostoru a lidí	40
9.1. My a věci se stěhujeme	40
9.1.1. Typy věcí	42
9.1.1.1. Věci jako rodičovská autorita	43
9.1.1.2. Jídlo	44
9.1.1.3. Důležité věci	47
9.1.1.4. Věci zanechané v původním domově	51
9.2. Jaké věci se pořizují	53
10. Závěr	58
Seznam Literatury	60

1. Úvod

Když jsem pracovala pro firmu NovaGym, byla jsem v kontaktu s velkým množstvím ruskojazyčných mladých migrantů - teenagerů, kteří využili nabídku této vzdělávací agentury a studovali český jazyk, aby poté mohli začít studovat na českých školách. Já jsem je jakožto koordinátorka kurzů a volnočasových aktivit měla integrovat do kolektivu třídy, vysvětlit jim program, ukázat jim Prahu a trochu té střední Evropy. Po čase se ale ukázalo, že ode mne nejvíce potřebují poradit. Přijeli do Prahy a byli ze všeho tak zmatení. Pamatuji si, že jsem chodila domů a říkala jsem příteli, že nám do kurzu přijíždí děti z ciziny a vůbec nevědí, co je čeká, co mají dělat, kdy a jak to mají dělat. Nicméně, chodili si ke mně i k českému učitelskému sboru kurzu pro rady. Protože jsem byla zvědavá, ptala jsem se jich vždy, jak je to u nich doma, a proč tu jsou, a jak se jim tu líbí, co si myslí o kurzu a na další podobné otázky. Přišlo mi, že se velmi rychle upínají na své profesory a vlastně na jakéhokoli člena kurzu. Ještě aby ne, když vás potřebují, aby mohli jít k doktorovi, zavolat na policii, vysvětlit správci, že se jim něco rozbilo na koleji, když chtějí jít ven a nevědí kam, nebo když si hledají bydlení a nevědí, co majitel říká či co se píše v nájemní smlouvě.

Čím více mi o sobě vyprávěli, tím více narůstala má touha zachytit jejich příběhy a představit tak obraz mladých cizinců, kteří se ocitají v nové zemi zcela bez rodičů, ale právně i finančně závislých na rodičích a na odosobněné agentuře v pozici money makera. Původně jsem chtěla pouze představit jejich příběhy, to znamená, že tématem práce by byla reflexe mladých migrantů jejich života v České republice. Nicméně takto široké téma jsem zúžila. Bakalářská práce se zabývá otázkou zabydlování mladých migrantů, kteří přicházejí do České republiky, resp. do Prahy a začínají kurzem českého jazyka, který zprostředkovává firma NovaGym na gymnáziu a střední škole EDUCAnet (dále gymnázium EDUCAnet). Jedná se o skupinu mladých migrantů, kteří většinou přicházejí bez zázemí rodiny a vrstevnických vztahů a jejich migraci lze chápat jako v řadě ohledů asistovanou. Studii zasazují do kontextu transnacionální migrace. Prýce bude sledovat proces zabydlování jako proces vyjednávání místa v sociálním prostoru země původu a přijímací země, resp. V transnacionálním sociálním poli, viz práce Rouse (1992), Gardner (1993), Vertovec (1999), Szaló (2007), Glick Schiller, Wimmer (2009).

Téma bydlení je v společenskovední literatuře opakovaně sledováno právě ve vztahu k migraci. Tímto vázkumem bych ráda navázala na výzkumy etnických menšin, prostorové dislokace a kultury bydlení v ČR (Bittnerová, Moravcová, 2012), které se zabývají strategiemi zabydlování různých imigračních skupin, mezi nimi i ruskojazyčnými vysokoškolskými studenty (Kopecká-Kashpura, 2012). Inspirující je pro mne dále práce Paola Boccagni (2014), která se zabývá otázkou, jak si migranti vytvářejí své domovy, a jak si vyjednávají své místo ve společnosti na příkladu ekvádorské migrace. Co se týče migrace v nízkém věku, byla mi velkou oporou práce Luďka Jirky (2017), který zkoumá studenty z ukrajinského krajasného spolku a jejich transnacionální vazby na rodinu. Podobně inspirující byl i text Davilé Vildaité (2014), který nás uvádí do problematiky vyjednávání si doma a místa ve společnosti u mladých litevských migrantů 1,5 generace v Irsku. Ukazuje, jak socializace ve dvou zemích přispívá k mnohovýznamovému pojetí domova a zároveň k fluidnosti tohoto pojmu, což má za následek nejasnost pocitu přináležení. Otázkou bydlení a mladých lidí se zabývá studie Búrikové (2006), jež se zaměřuje na zabydlování mladých žen – au-pairs v Londýně ovlivněné ekonomickými možnostmi, dočasností pobytu, pravidly majitelů domu a zároveň zaměstnavatelů. Autorka vychází z teoreticko-metodologického přístupu úzce váže k problematice materiální kultury. Z hlediska materiální kultury je nasnadě nepřehledné množství textů, z nichž bych ráda navázala na výzkum Búrikové (2006), která nám představuje zabydlování mladých žen- au-pairs v Londýně ovlivněné ekonomickými možnostmi, dočasností pobytu, pravidly majitelů domu a zároveň zaměstnavatelů. Autorka vychází z teoreticko-metodologického přístupu material culture, který mimo jiné ukotvují koncepty Hurdley (2006), Kopytoff (1986), Appadurai (1986). Problém zabydlování a vytváření domova mladých migrantů, resp. mladých lidí s migrační minulostí, je tedy opakovaně sledované téma. Ovšem nikdo se z hlediska bydlení nezabývá věkovou skupinou dlouhodobě usazených migrantů teenagerů, kteří přicházejí bez zázemí rodiny, tedy nezletilými migranty bez doprovodu.

Vzorek pro můj výzkum tvoří nezletilí ruskojazyční migranti. Přistupuji k nim primárně jako ke skupině definované zkušeností migrace a příslušností do věkové skupiny. Etnicita, resp. etnicity, na které lze skrze ruskojazyčnost informátorů odkazovat nechápu jako východisko. Nicméně budu tuto kategorii respektovat v případě, že bude samotnými informátory zvýznamňována.

Data jsem vytvořila na základě polostrukturovaného rozhovoru kombinovaného s podněty k narativnímu vyprávění. Dále mně většina informátorů vyhověla a pozvala mě

do svého bytu. V rámci návštěvy jsem je poprosila, aby mně popsali své bydlení a představili mi věci, které jsou pro ně důležité. Vyskytla se překážka, se kterou jsem nepočítala, protože jsem se svými informátory běžně v kontaktu, a to byl souhlas rodičů s provedením rozhovoru. Až v tomto momentě jsem si uvědomila, že kdo byl pro studenty přítel, v očích rodičů byl zaměstnanec agentury, který zachází příliš daleko, a co víc, nabyla jsem dojmu, že se bojí, že bych informace sdílela s nějakým českým úřadem. Každopádně se mi nakonec povedlo získat sedm informátorů, jejichž rodiče mne znají a souhlasili tak s provedením rozhovorů.

S většinou informátorů udržujeme přátelský vztah, píšeme si, občas se vidíme. Stále jim pomáhám, pokud si s něčím nevědí rady. Se dvěma informátorkami jsme se staly opravdu dobrými přáteli, což je znatelné z jejich výpovědí.

2. Transnacionální migrace

2.1. Tekutost a pohyb

„Struktury jsou nahrazeny tekutostí. Usazenost je nahrazena pohybem. Zatímco přistěhovalce bylo zvykem zobrazovat jako okrajovou výjimku z pravidla setrvání ve svém národním domově, dnes představuje transnacionální život migrantů v pohybu prototyp lidské situace.“ (Wimmer, Glick Schiller, 2009: 36)

V 90. letech 20. století dali antropologové a etnograficky zaměřeni sociologové vzniknout pojmu transnacionální migrace (Wimmer, Glick Schiller, 2009). Toto nové paradigma migračních studií se vymanilo z omezení metodologického nacionalismu, kdy stát, hranice, národ byly definujícími pojmy do té doby dominujícího migračního paradigmatu.

Národní stát se svými hranicemi je nahrazen sociálním prostorem, plochou/dějištěm (site), na kterém a přes které cirkulují transnacionálně organizované toky kapitálu, lidí a informací (Szaló, 2007). Stejně tak to platí i v případě výzkumu mladých migrantů, kteří překračují symbolické hranice domova a stěhují se do nového domova, do kterého jim ale stále proudí ekonomický, emocionální a morální kapitál ze strany rodiny a přátel, již v původním domově zůstali. Sociální prostor, který formuje jednání migrantů, vytvářejí transnacionální toky (Szaló, 2007). Pozice migrantů je vyjednávána v dialogu podmínek

života v jejich zemi původu, stejně tak v zemi přijímající. V případě nezletilých migrantů bez doprovodu se jedná zejména o ekonomickou situaci rodičů v zemi původu, zda mohou stále hradit migraci svých potomků, proces bezprostředně ovlivňuje vízová povinnost a legislativa přijímající země, ekonomické a materiální podmínky života zde, pocity přináleženosti.

2.2. Přes-hraniční vazby

Žijeme ve světě, kdy se stávají hranice abstraktním pojmem a migrace se bezprostředně nepojí pouze s příchodem lidí na nové místo. Vytvářejí se transnacionální vazby ekonomického a sociálního charakteru, které nelze uzavřít do hranic jednoho státu.

Teorie transnacionální migrace tvrdí, že přistěhovalci jsou začleněni do míst nacházejících se na území různých národních států, a zároveň udržují přes-hraniční vazby s původním domovem a snaží se vytvářet si nové zázemí v místě migrace. (Szaló, 2007)

„Tyto přes-hraniční aktivity přistěhovalců zakládají sociální pole přesahující kulturní a politické hranice. Tyto přes-hraniční aktivity vztahují jejich původní domovy a nové domovy do jednotného, sdíleného pole sociálního jednání“ (Szaló, 2007: 110).

Dnešní doba je charakterizována rychlostí, ať už se to týká dopravy či komunikace. S původními domovy je možné se spojit v řádu hodin (fyzicky), minut či sekund (telefonicky či virtuálně). Technologie možná nezpříčinily vznik transnacionálních vazeb, ale určitě je učinily rychlejšími a jednoduššími. Podle Castellse, nové technologie stojí v čele dnešních transnacionálních sítí (Vertovec, 1999). Samozřejmě tento způsob komunikace nemůže zcela nahradit rodinu či přátele, kteří zůstali v původním domově. Zároveň však usnadňuje migraci, což je významné zejména v případě mých informátorů, mladých nezletilých migrantů, kteří jsou prostorově odtrženi od rodiny a musí si víceméně vše vyjednávat sami. Jedná se tedy o formu podpory a pomoci právě také při zabydlování v nové zemi. *„Přistěhovalci již nejsou vykořeněné subjekty, naopak jde o aktivně jednající lidi, kteří opakovaně – tam a zpět-překračují nejenom hranice států, ale také hranice různých kultur a společností.“* (in Szaló, 2007: 111, Brettell, 2000)

2.3. Konstituce teorií transnacionální migrace

Před vznikem teorií transnacionální migrace se antropologové i sociologové zabývali mezinárodní migrací, a to zkoumáním toho, jak přistěhovalci zvládají nové životní podmínky v přijímající společnosti (in Szaló 2007, Brettel 2000). Způsob, jakým se toto téma uchopí a jak se bude zkoumat, vedlo k rozporu a vytvoření dvou táborů zastávajících odlišné interpretační strategie.

Sociálně-antropologický přístup směřuje ke zkoumání přistěhovalců jako lidí, kteří jsou „*lapeni mezi dvěma kulturami*“ (Szaló 2007, 7). Tato interpretační strategie se pokoušela najít klíč k porozumění imigrace, a tímto klíčem se zdálo býti odhalení skutečné role etnické identity v procesu imigrace přistěhovalců.

V případě druhého tábora, tedy hegemonní makro-sociologické formy vysvětlení, docházelo k opomíjení životní situace přistěhovalců, neuznání relevantnosti výpovědí přistěhovalců a vyprávění o jejich zkušenosti, místo toho se tento přístup soustředil na politickou a ekonomickou analýzu životních podmínek (Szaló, 2007). Důležitým opěrným bodem obou teorií je shoda v tom, že zkoumání se má soustřeďovat na otázku, jak přistěhovalci zvládají novou životní situaci v přijímající zemi, a že tyto teorie přispěly ke konstituci teorií transnacionální migrace (Szaló, 2007). Kromě uvedeného bylo také zapotřebí vymanit se z čochy metodologického nacionalismu a oprostít se od představy, že národní společnost je přirozená statická, samostatná, územně omezená jednotka, která se zásadně od všeho ostatního (Wimmer, Glick Schiller, 2009)

2.4. Sociální prostor

Zásadním impulsem pro vznik teorií transnacionální migrace se staly studie, které se věnovaly oblasti mezi Mexikem a USA. Roger Rouse zaměřil svůj výzkum na studium ekonomické migrace obyvatel Aquililly do Kalifornie, Redwood City a na jejich pohyb přes hranice. Právě on zde nachází novou podobu sociálního prostoru, ve kterém se protínají transnacionální toky a je tedy podle něj neadekvátní brát společenství jako samostatný, uzavřený a neměnný celek (Rouse, 1992), což tedy stojí v protikladu k hegemonní makro-sociologické interpretační strategii. „*Sociální prostor jako celek získává povahu pohraničí.*“ (Szaló, 2007: 40) Tyto oblasti pohraničí se podle Kearneye (in Szaló, 2007) v průběhu

osmdesátých let proměnili v liminální prostor, „*kde se uvolňuje kreativní energie lidského jednání, což kromě jiného vede také ke vzniku nových forem identit.*“ (Szaló, 2007: 41).

Na současné migranty se tedy pohlíží jako na jedince v pohybu, kteří vytvářejí specifické transnacionální sociální pole. Jejich pozice je deterritorializovaná, tedy překračující konkrétní lokální prostor (Szaló, 2007). Do něho vstupují na základě transnacionálních sociálních vazeb, což přispívá k vytváření transnacionálních sociálních identit. Ve vztahu k mému výzkumu na mladé nezletilé migranty pohlížím jako na aktéry, kteří své sociální pole vytvářejí jak v rámci ČR, tak v rámci země původu (nástupnické státy SSSR). Jsou to lidé, kteří své sociální sítě vytvářejí tady i tam, jsou tedy zapojeni do přeshraničních sociálních sítí. Přičemž tato jejich pozice je určována mezo strukturou a makro strukturou, do které jsou zasazeni (O'Reilly, 2012).

3. Studentská migrace

Jednou z forem transnacionální migrace je migrace studentská. Její význam stoupá již jen proto, že počty studentů, kteří migrují za studiem, se zvyšuje. S tím souvisí i zájem badatelů, kteří tématu věnují pozornost. Tento trend můžeme sledovat i v rámci České republiky.

Jedná se o fenomén, který je součástí globalizovaného světa. Je založen na principu migrace za věděním, kdy informace je chápána jako komodita, která se podílí na utváření lidského kapitálu, který může být zdrojem jak v zemi původu, tak v přijímací zemi. V rámci studentské migrace se uvažuje o dvou podobách. Jednak je to vertikální mobilita a jednak je to horizontální mobilita. Rozdíl mezi oběma typy spočívá ve vztahu mezi zemí původu a přijímací zemí. Jedná-li se o země, které jsou interpretovány jako sociálně, kulturně a ekonomicky nerovné, mluví se o vertikální mobilitě. V případě, že studenti migrují do zemí se stejnou úrovní vzdělávacího systému, jedná se o mobilitu horizontální. Badatelé pak uvádějí, že zatímco při horizontální mobilitě studenti pobývají v zemi jeden nebo několik semestrů, při vertikální mobilitě student absolvuje celé studium v přijímací zemi (Rivza a Teichler, 2007).

Motivace při studentské migraci se mohou lišit. Nicméně Baláž (2012) uvádí, že na základě statistických výzkumů se ukazuje, že toky migrantů studentů kopírují migrační toky zboží a lidí a také znalost jazyka. Nicméně výzkumy, které se zabývaly zahraničními

studenty v České republice, hovoří o dalších charakteristikách. Kopecká-Kashpura (2012), která se zabývala ruskojazyčnými vysokoškolskými studenty (vertikální mobilita), uvádí, že roli hraje blízkost slovanské kultury a jazyka, geografická blízkost a možnost studovat zdarma. Dále je zde třeba zmínit, že důležitým faktorem pro migraci do ČR za účelem studia, je symbolický význam destinace, tj. že se nachází v Evropě. Tedy studenti ze třetích zemí mají možnost získat titul z evropské vysoké školy, což tedy, jak je již výše řečeno, přináší určitou prestiž.

3.1. Dočasnost studentské migrace

Studentská migrace má institucionální podporu. Zejména na vysokých školách, kde je organizována na základě meziuniverzitních dohod (Bittnerová, 2016). Takovéto pobyty jsou dočasné povahy a předpokládá se, že student dokončí studium ve své zemi původu. Další formou dočasné migrace jsou tzv. zkušenostní pobyty, které jsou organizované agenturami. Nicméně tyto zkušenostní pobyty mají většinou za účel nalákat cizince na budoucí studium právě v té dané zemi.

Pokud se cizinci rozhodnou pro prezenční studium na středních a vysokých školách, jedná se už o migraci dlouhodobou, nikoliv však v té chvíli trvalou. Jak bylo řečeno výše, studenti žádají o dlouhodobý pobyt, ať už to za účelem studia, za účelem „ostatní“, či za účelem sloučení rodiny. Zprostředkovatelem studentské migrace jsou většinou agentury – jazykové kurzy a školy, na které se cizinci hlásí. Samozřejmě existuje také možnost dlouhodobé migrace s rodiči či za rodinou a rozhodnutí migrovat v průběhu studia v zemi původu, právě kvůli sociálním sítím vytvořených v ČR – rodina, manželství, krajanská skupina (Jirka, 2017).

Velmi specifická forma migrace nastává v případě au-pairs, kdy se může jednat o mladé lidi, kteří vyjíždějí za zkušeností a jazykem do jiné země. Pobyt je pak většinou dočasný a je spojený, a hlavně hrazený, s vykonanou prací cizince (Búriková, 2006).

3.2. Studentská migrace v číslech

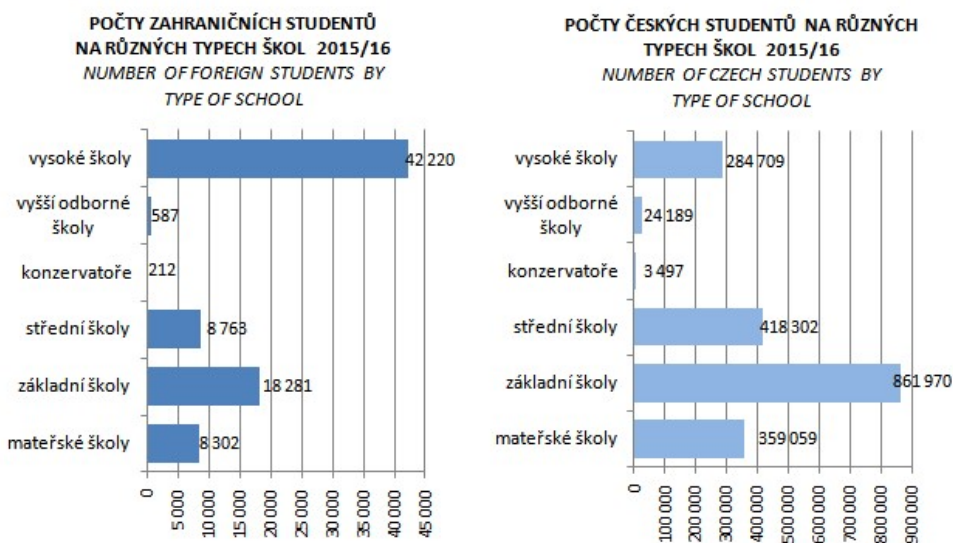
Z dostupných statistických dat z Českého statistického úřadu a evidencí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR k roku 2016 mají zahraniční studenti v České republice možnost studovat na 26 veřejných vysokých školách a na 42 soukromých vysokých školách.

Zajíčková a Šilhánková (2015) ve své práci analyzují dlouhodobou migraci cizinců do České republiky na vzorku migrantů, kteří přicházejí do ČR za účelem studia. Cizinci, o kterých se zmiňují, jsou vysokoškolští studenti. Autorky uvádějí, že na českých veřejných a soukromých vysokých školách bylo v průběhu akademického roku 2013/2014 více než 11 % zahraničních studentů. Na soukromých vysokých školách však ale tvoří až 18% ze všech studentů (Zajíčková,Šilhánková 2015).

Počet středoškolských zahraničních studentů z třetích zemí v Praze (s ohledem na můj výzkum) k roku 2017 činil 2253 studentů z celkového počtu 63257 středoškolských studentů v Praze. Mezi nimi sledovaní nezletilí migranti bez doprovodu tvoří specifickou skupinu. Ačkoliv tedy zahraniční studenti netvoří největší skupinu cizinců v ČR, rozhodně jsou neopominutelnými hráči na poli migrace do České republiky. Neméně tedy i konkrétně skupina středoškolských zahraničních studentů ze třetích zemí.

Přestože, a nebo protože neexistují téměř žádné studie zabývající se studentskou migrací na střední školy, je důležité reflektovat informace o zahraničních vysokoškolských studentech. Lze předpokládat, že obě skupiny mohou mít podobnou zkušenost s migračními a post-migračními procesy. Dále se dá počítat i s aspirací středoškolských zahraničních studentů na studium na vysoké škole, jelikož i samotné zprostředkovatelské agentury zajišťují nostrifikaci svým studentům. Nicméně už i nyní středoškolští studenti tvoří nezanedbatelnou část studentské migrace.

Zastoupení zahraničních studentů na různých typech škol

Zdroj: Český statistický úřad (2017). Cizinci: vzdělávání

4. Kontext v České republice

Studenti - cizinci na českých středních školách jsou migranti, kteří buď přišli se svými rodiči, nebo migranti, kteří přicestovali za studiem bez své rodiny. Situace nezletilých bez doprovodu je pak specifická. Pro ně má legislativa předepsaný specifický rámec, a právě v této kapitole se zaměříme na příchod mladých nezletilých bez doprovodu do ČR a na legislativu, která se k tomu váže.

Bude zde třeba rozlišit mladé nezletilé migranty bez doprovodu, kteří přijíždění do České republiky na základě studentského víza, a mladé nezletilé migranty, kteří přicházejí do České republiky bez rodičů a jejich právní status není vyřešen.

4.1. Nezletilí migranti

Děti a mladiství většinou migrují se svými rodiči. V této souvislosti se často uvažuje o nedobrovolné migraci, kdy děti musí následovat svoje rodiče, aniž by se někdo ptal na jejich rozhodnutí (Pollock, van Reken 1999). Jejich věk a právní závislost na rodičích nedovoluje, aby rozhodovaly bez ohledu na své zákonné zástupce. Jsou zároveň nezletilí migranti, kteří přijíždějí do nové země i bez svých rodičů a ocitají se v přijímací zemi sami.

Legislativa sice pamatuje na situaci nezletilého migranta bez doprovodu, který přijíždí do České republiky bez rodičů, či jiných právních zástupců. Nezletilce bez doprovodu definuje zákon č. 57/2005 Sb., novelizující zákon o azylu, o Policii ČR a o sociálně-právní ochraně dětí definuje v §2 odst. 9 (Lásková, 2006). Jedná se o situace, kdy nezletilý není nijak právně zajištěn. Těmto nezletilým je následně poskytnuta obdobná péče jako českým dětem. Vláda na zasedání 6. září 2012 schválila koncepci ochrany a péče o nezletilé cizince bez doprovodu, včetně žadatelů o mezinárodní ochranu (MVCR, 2017) (<http://www.mvcr.cz/clanek/pece-o-nezletile-cizince-bez-doprovodu-se-zefektivni.aspx>).

Tato legislativa ale neplatí na ty případy, kdy nezletilí lidé přijíždějí studovat sice bez doprovodu, ale za právní součinnosti rodiny v zemi původu.

Studenti středních škol přijíždí do České republiky na základě získání studentského víza, či turistického a následně získaného studentského víza, musí splňovat podmínky a povinnosti stanovené v zákoně č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky.

(<http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-zneni-zakona-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-580539.aspx>) a pro migranty přijíždějící ze třetích zemí platí povinnosti, které jsou ustanovené v § 103 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců (<http://www.mvcr.cz/clanek/povinnosti-cizince.aspx>.)

Organizace migrace těchto mladých lidí je často rodiči delegována agenturám. Zprostředkovatelem migrace, pomocí při vyřizování všech potřebných dokumentů k legalizaci pobytu a prvním garantem studia v České republice se často stává právě agentura, kterou si migranti a jejich rodiče zvolili již v zemi původu. V další kapitole si představíme několik agentur, které zprostředkovávají kurz českého jazyka pro cizince v České republice. Pokusíme se ukázat, jakou roli hrají v migraci nezletilých migrantů a co všechno pro studenty zprostředkovávají.

4.2. Povaha agentur

Pokud se migrant ze třetích zemí rozhodne, že by chtěl studovat v České republice, musí si nejprve zažádat o vízum. Jestliže v ČR plánuje studovat déle než 90 dní, je nutné, aby si podal žádost o dlouhodobé vízum za účelem studia. (<http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>). Mezi jednu z věcí, které je třeba k žádosti přiložit, patří doklad o přijetí ke studiu.

Migrace generuje různé instituce, které umožňují migrační toky, participují na migračních tocích, ba přímo migrace se pro ně stává zdrojem. V tomto směru bychom mohli mluvit o migračním průmyslu, tedy o různých formách zprostředkováním migrace, které ze zemí původu přivádějí, za různým účelem, migranty do přijímacích zemí. Tyto zprostředkovatelské agentury jsou zaměřeny na různé oblasti migračních cílů migrantů. Ve vztahu ke studentské migraci takto fungují nejenom vzdělávací instituce, které nabízejí migrantům své vzdělávací programy (Jirka, 2017). Jsou to také agentury, které zajišťují proces studentské migrace jako takový.

V České republice působí několik takových agentur, které jsou zaměřeny na „dovoz“ mladých migrantů na různé typy středních a vysokých škol. Velmi často se jedná o agentury, jejichž majitelé jsou sami původně migranti.

S ohledem na můj výzkum se budu nejprve věnovat agentuře NovaGym, která zprostředkovala migraci mým informátorům. NovaGym je společnost, která vznikla v roce 2014, a která byla založena původními migranty z nástupnických států Sovětského svazu. Tato agentura v základním balíčku za 4000 EUR zajišťuje migrantům kurz českého jazyka, přípravu na české vysoké a střední školy. Dále spolupracuje se soukromým gymnáziem EDUCAnet, kam studenti z kurzu, kteří se chystají na střední školu, většinou posléze nastupují. Zaplacením kurzu si tak mladí migranti zajišťují účel pobytu, který je nutné doložit při zařizování víza. Agentura NovaGym se tedy tímto stává zprostředkovatelem jejich migrace. Výhodou společnosti je, že zaměstnává zaměstnance, kteří vstupují do života migrantů a angažují se v něm.

Větší pomoc při vyřizování dokumentů, které je třeba přiložit k žádosti o vízum, je možná pouze za další poplatek, který není oficiálně stanovený na jejich webových stránkách (dále stránkách). Společnost NovaGym nezajišťuje ubytování, pouze dá cizincům na výběr mezi dvěma druhy kolejí, které se nachází v blízkosti školy. Další informace o agentuře, studiu, poplatcích či České republice se mohou migranti a jejich rodiče dozvědět skrze kontaktní formulář.

Již z pohledu na stránky agentury je zřejmé, že se jedná o společnost, která se specializuje na zprostředkování migrace obyvatelům ze zemí bývalého Sovětského svazu. NovaGym má tedy své stránky pouze v ruštině a volba jiného jazyka stránek není možná.

Další agenturou, která vstupuje do výpovědi informátorů, a kterou si zde představíme je agentura Uniprep. Uniprep má své stránky v kombinaci ruského, českého a anglického jazyka. Pokud ovšem kliknete na nějakou kolonku, zjistíte, že je vše v ruštině. I z tohoto můžeme předpokládat, že jejich studenti přijíždějí pravděpodobně ze zemí bývalého Sovětského svazu. Poprvé se však nějaká agentura zmiňuje o přidělení zákonného zástupce. Jelikož na kurzy přijíždějí nezletilí migranti bez doprovodu, potřebují oficiálně osobu zmocněnou jednat ve věcech právních. Agentura Uniprep zde vystupuje jako doprovod nezletilých migrantů. Dále zajišťuje kompletní zařízení dlouhodobého víza na území České republiky. Nezletilí migranti se tedy nemusí obávat těžkostí spojených s vyjednáváním s úřady, a i bych si dovolila říci, že se tím může ulehčit situace spojená s podepisováním nezbytné dokumentace na území ČR.

Mezi agentury, které svými stránkami i jejich obsahem působí spolehlivěji a důvěryhodněji, patří Ústav jazykové a odborné přípravy, který funguje pod záštitou Univerzity Karlovy. Zajišťuje velké množství kurzů, které jsou vhodné, jak pro cizince (nezletilé i zletilé), tak i pro Čechy. Hned v úvodu kurzů se cizinci mohou dozvědět, jaké náležitosti jsou třeba k zařazení víza do České republiky. Zároveň však upozorňují, že žádost o vízum za účelem studia mohou podat pouze cizinci, kteří si vyberou kurz jazykové a odborné přípravy. Ostatní mohou žádat o dlouhodobé vízum za účelem „ostatní“. Tento ústav zajistí cizincům, kteří se hlásí do studia v jejich programu, veškeré potřebné podklady potřebné k žádosti o vízum. Studenti, kteří jsou mladší osmnácti let, dostávají navíc smlouvu o studiu pro své rodiče, kteří také musí vyplnit formulář o souhlasu s příjezdem, studiem a ubytováním jejich dcery/syna. Tyto kurzy se tedy jeví jako vhodné pro nezletilé migranty, kteří potřebují získat informace o vízu a příjezdu, a kteří si přejí studovat pod záštitou Univerzity Karlovy. Není jasné, zdali jim agentura zajišťuje pomoc při vyřizování osobních záležitostí, ale její důvěryhodnost a legálnost může usnadnit zabydlování nezletilých migrantů.

Výběr jazykového kurzu (agentury) je pro migraci nezletilých migrantů velmi důležitý. Rodiče a jejich děti se spoléhají na věrohodnost těchto agentur. Jelikož do České republiky přijíždějí nezletilí migranti bez doprovodu, je třeba, aby jim agentura poskytovala nejen vzdělání, ale i právní ochranu. Pokud si cizinci zvolí agenturu, která takovéto možnosti nezajišťuje, existuje zde pravděpodobnost, že proces zabydlování bude komplikovanější, a že se nezletilý bude muset spoléhat na sociální síť vytvořenou v nové zemi. V tomto výzkumu nás informátoři provedou jejich zkušenostmi se zabydlováním s doprovodem i bez doprovodu. Budeme se zabývat rolí agentury, kterou si zvolili v procesu zabydlování. Zaměříme se na to, jak nezletilí bez doprovodu zvládají proces zabydlování v rámci specifické právní situace, jaké strategie volí při vyřizování a podepisování dokumentů.

V tomto momentě se agentury jeví jako základní a důležitý aktér migrace, který může znatelně zasáhnout do procesu zabydlování nezletilých migrantů.

Kromě služeb, které agentury nabízejí, fungují hlavně jako instituce legalizace pobytu. Jednak nabízejí legalizaci pobytu. A jednak nabízejí služby, které usnadňují postmigrační procesy. Nelze ale zjistit kolik studentů přes tyto agentury přichází, jelikož na to neexistují žádné zveřejněné statistiky.

5. Materiální kultura

Na tomto místě se dostávám ke svému druhému teoreticko-metodologickému východisku – material culture, které by mělo poskytnout rámec pro výzkum a uchopení výzkumu zabydlování ruskojazyčných středoškolských migrantů v Praze. Materiální kultura je všude kolem nás. Věci kolem nás mají určitou hodnotu, která nutně nemusí být vyjádřena cenou. Hodnota je podle Simmela vytvořena úsudkem, který si o předmětu vytvoří jiný subjekt (Simmel 1978, in Appadurai, 1986). Lidé přiřazují věcem určitý význam či dokonce citovou hodnotu. Věci mohou vzít člověka zpátky v čas a mohou také zpřítomňovat určitou vzpomínku. Dle Kopytoffy (1986) mají věci „*kulturní biografii*“, která je vložena do rámce času a paměti. Biografie věcí jsou právě ve zkoumání migrantů a jejich vazeb na domov a rodinu nepostradatelné při vytváření konstrukce jejich autobiografií a k vytvoření reflexe jejich bydlení v ČR (Csikszentmihalyi a Rochberg-Halton, 1981, in Hurdley, 2006,). Z metodologického úhlu pohledu jsou to právě věci, které osvětlují lidské a sociální kontexty (Appadurai, 1986).

5.1. Materiální kultura bydlení a migrace

Migrace je jedním z kontextů, které mohou vstoupit do biografii lidí a jejich věcí Gardner (1993). tvrdí, že „určitá místa jako domov, tak cizina se spojují s odlišnými věcmi, které migrují z jedné lokality do druhé.“ Migraci lze tedy rozumět jako nejen pohybu lidí, zboží, peněz a ideí (Szaló, 2007), ale také věcí, které mají spíše povahu singularit. A právě tyto věci, jimž i sama migrace připisuje další významy, dokáží zprostředkovat vztahy mezi prostory.

Právě věcem přiřazujeme význam a hlavní roli při vytváření našeho domova, který může na symbolické úrovni pro transnacionální migranty představovat bezpečné místo či místo, které si vytvořili sami. Když se jim taková místa podaří v nové zemi vytvořit, mohou to pokládat nejen za úspěch ve své migraci, ale právě také za jejich první dospělý počin. Vytváření nového domova je pak vyjednáváním a rozhodováním o věcech, které se stanou jeho součástí. Vyřazování a třídění věcí spadá do procesu stěhování. V tomto momentě dochází k rozlišení na věci, které necháme za sebou, a které opravdu potřebujeme a musíme mít s sebou v nové zemi. Každý se samozřejmě o důležitosti věcí rozhoduje sám. Jean-Sebastien Marcoux (in Králíčková, 2010) poukazuje na to, že stěhování je momentem, kdy

dochází k novému kvalifikování věcí. Škála kvalifikace se pak pohybuje od běžných věcí, které jsou nahraditelné, po věci, které pro nás mají hlubší význam, až po cennosti, které slouží jako upomínka na něco nebo na někoho.

Boccagni (2014) zvažuje vztah k věcem z dynamické perspektivy. Ukazuje na postupné přenášení důrazů mezi prostorem země původu a cílovou zemí. Analyzuje to právě na věcech spojených se zabydlováním. Vytvoření si nového prostoru k bydlení s výhledem na získání lepší budoucnosti představuje změnu priorit. Také sledovaní studenti se vrací domů v různých intervalech, přičemž právě díky jejich zabydlení se časová prodleva návratu domů může zvětšovat.

Vzniká otázka, zdali si mohou a chtějí právě tito mladí migranti v původním domově zanechat své věci, jestli se pro ně mohou či chtějí vrátit, či jestli se ostatních věcí zbavili. Z tohoto hlediska se zde opět propojuje sociální pole, které je vytvářeno vazbou na původní domov a jehož je materiální kultura aktérem.

6. Zabydlování

„Strategie hledání bytu a zabydlování je vždy determinována socio-demografickým profilem migranta. Ten určuje nejen jeho možnosti, ale také jeho priority hodnot.“
(Bittnerová, 2012: 187)

Přestože existuje množství agentur, které zprostředkovávají jazykové kurzy, ubytování a pomoc se zařízením potřebných dokumentů, vše je určeno ekonomickými, sociálními a komunikačními možnostmi cizince.

Z hlediska strategií bydlení je třeba zdůraznit, že se jedná o mladé migranty, kteří jsou většinou ekonomicky závislí na svých rodičích, kteří zůstávají v zemi původu. Co se týče legální stránky pobytu a dokumentů spojených s pronajmutím bytu jsou opět odkázáni na zákonné zástupce nebo na sociální vazby, které si zde vytvořili.

Právě tyto sociální vazby či sociální sítě mohou hrát významnou roli při zajišťování bydlení a jejich zabydlování jako takovém. Právě kritérium sociálních sítí a motivace pobytu se stanou výchozím pro výklad. Dalším velmi důležitým faktorem, ovládajícím strategii bydlení a život informátorů, je plán do budoucna. *„Informátoři se zpřítomňují v prostoru,*

ale jaké strategie volí proto, aby vložili sami sebe do prostoru?“ (Králičková, 2012: 368), je problémem, který vždycky vyvstává.

6.1. Zabydlování studentů

Zabydlováním vysokoškolských studentů z nástupnických států Sovětského svazu se zabývá Kopecká–Kashpura (2012) ve své práci, ve které nám představuje typy studentů, kteří přijíždějí z Ruska do České republiky a jejich modely zabydlování. Podle Kopecké–Kashpurové (2012) existuje pět modelů přístupu pobytu v ČR a k bydlení v Praze. Autorka je interpretuje v závislosti na motivaci, proč studenti přijeli do ČR. Nicméně shodným rysem bydlení studentů je fenomén dočasnosti, ten se projevuje u všech modelů (Kopecká–Kashpura, 2012). Kromě toho autorka uvažuje o zabydlování ruskojazyčných vysokoškoláků i v souvislosti s procesem jejich dospívání, resp ustanovování jejich dospělosti. Upozorňuje, podobně jako Búriková a Miller (201X), že migrace přináší osamostatnění se od rodičů.

Kontext procesu zabydlování ovlivňuje i adaptace. Adaptací vysokoškolských zahraničních studentů v České republice se zabývá několik bakalářských prací. Například Assemgul Jexembayeva (2010) nám přináší pohled do zákulisí adaptace kazašských studentů v Praze. V její práci můžeme sledovat srovnání české a kazašské kultury, adaptaci kazašských studentů skrze dojmy jejich informátorek a mj. také strategie budoucnosti. Kdybychom chtěli zjistit, jak probíhala adaptace běloruských studentů v Praze, můžeme se obrátit na text Jany Pelechové (2009), která zkoumala, nejen adaptaci, ale i faktory, které adaptaci jejich informátorů ovlivnily.

Ovšem problém nastává, pokud bychom si chtěli vyhledat literaturu, která je zaměřena na specifickou kategorii zahraničních studentů v ČR, tj. na středoškolské zahraniční studenty, kteří přijíždějí do Prahy jakožto nezletilí migranti, jejichž rodiče zůstali v zemi původu. Tento výzkum má možnost opřít se o bohatou literaturu, která zkoumá zabydlování a adaptaci zahraničních vysokoškolských studentů v České republice. Nicméně je třeba zde zohlednit, že zahraničními studenty s nízkým migračním věkem více zkoumal pouze Luděk Jirka (2017) ve svém výzkumu středoškolských ukrajinských studentů.

7. Cesta za daty

Cílem výzkumu je zjistit, jak se zahraniční středoškolští studenti zabydlují v Praze. Na základě sociální reality nezletilých migrantů a teoretických východisek, které byly představeny v teoretické části, si kladu tuto výzkumnou otázku – Jak proces zabydlování vystupuje v reflexi a praktikách nezletilých migrantů

7.1. Výzkumná strategie

Bakalářská práce je postavena na kvalitativním výzkumu, který mi umožnil získat vhled do života mladých migrantů, jejich bydlení a jejich zabydlování v Praze. Cílem kvalitativního výzkumu není generalizace získaných dat na celou populaci, ale konkrétně v mém případě jde o nahlédnutí do sociální reality několika mladých migrantů, kteří přijíždějí do Prahy ještě jako nezletilí bez doprovodu a jsou vystaveni novým okolnostem, které mohou vyústit v nové strategie v procesu zabydlování. Výstupem práce je interpretace reflexe a praktik skupiny nezletilých migrantů, které se váží s procesem zabydlování.

7.2. Výběr a popis vzorku

Jak jsem již zmínila v úvodu, pracovala jsem pro agenturu NovaGym, která je jedna zprostředkovatelských agentur. V kurzu studovali, jak nezletilí migranti, tak i zletilí, kteří se po splnění kurzu většinou hlásili na vysokou školu. Rozhodla jsem se zaměřit na skupinu migrantů, kteří migrovali jako nezletilí. Toto téma jsem zvolila proto, že minimálně v rámci České republiky se jevílo být neřešeno. První studie na toto téma vyšla v jarních měsících v letošním roce (Jirka, 2017). Zaměření na migranty s těmito charakteristikami prohlubuje vhled do problematiky zabydlování.

Proto jsem oslovila všechny studenty, kteří migrovali před dovršením osmnácti let, a s kterými jsem zároveň byla v minulosti v kontaktu. Ne všichni byli ochotni se mou na toto téma spolupracovat, jelikož uváděli, že nemají dostatek času, nebyli v republice či neměli o rozhovor zájem. Poté jsem tedy získala 12 informátorů. Nicméně, přestože tito mladí lidé souhlasili s rozhovorem, do procesu získávání informátorů vstoupili ještě rodiče nezletilých migrantů. Pouze rodiče, s kterými jsem z předchozích let měla osobní kontakt, a byla zde vytvořena důvěra, mi poskytli informovaný souhlas pro vedení výzkumu s jejich potomky. Bohužel mě poté 5 studentů informovalo, že jim rodiče nepovolili se mnou udělat rozhovor.

Doufala jsem, že metodou sněhové koule (snowball sampling) bych mohla získat další informátory od stávajících sedmi studentů. Studenti mi doporučili další dva studenty, kteří již ale studovali na vysoké škole, tedy jsem je dále nezahrnula do svého výzkumu.

Terénní výzkum, o který se opírám, jsem uskutečnila v letech 2016 a 2017 mezi skupinou středoškolských zahraničních ruskojazyčných studentů. Cílené polostrukturované rozhovory, jsem realizovala se sedmi informátory, z toho byli čtyři ženy a tři muži. Společnou charakteristikou všech informátorů je rodný jazyk (ruský), nezletilost v době příchodu do České republiky, studium na střední škole v ČR a zprostředkování migrace agenturou NovaGym. Věk informátorů se pohybuje od 17 do 18 let, doba jejich příjezdu se uskutečnila před dvěma, nebo třemi lety. Detailní charakteristika informátorů viz níže. V době výzkumu měli studenti v ČR dlouhodobý pobyt za účelem studia či za účelem sloučení rodiny. Vlastní bydlení ve smyslu nemovitostí zde nemají. Nicméně všichni bydlí v současné době v nájmu, s výjimkou jedné informátorky, která bydlí s otcem.

Všechny své informátory jsem znala již před prováděním rozhovorů. S většinou jsme stále v kontaktu a také spolu udržujeme přátelský vztah. Se dvěma informátorkami jsme se staly blízkými přítelkyněmi již v průběhu jazykových kurzů.

7.3. Charakteristika informátorů

Kristina, 17 let

Pochází z Ukrajiny, z města Luhansk (východní Ukrajina). Rodina žije v Luhansku. Do Prahy přijela v roce 2015 (ve věku 15 let) přes agenturu NovaGym, kterou vlastní rodinný známý. Studuje na gymnáziu EDUCAnet. Momentálně bydlí v Praze, v Břevnově. Náklady na migraci hradí z peněz rodičů.

Alita, 17 let

Pochází z Ruska, z Moskvy. Rodina žije v Moskvě. Do Prahy přijela v roce 2014 (ve věku 15 let) přes agenturu NovaGym, v které pracoval rodinný přítel. Po kurzu na NovaGym přešla na kurzy do UJOP. Studuje na gymnáziu EDUCAnet. Nyní bydlí v Praze, na Žižkově. Migraci hradí z peněz matky.

Julia, 18 let

Pochází z Ruska, z Jekatěrinburgu. Rodina žije v Jekatěrinburgu. Do Prahy přijela v roce 2014 (ve věku 15 let) přes agenturu NovaGym, kterou našla matka přes známou. Studuje na gymnáziu EDUCAnet. Bydlí v Praze, na Pankráci. Náklady na migraci hradí z peněz matky.

Anna, 18 let

Pochází z Běloruska, z Minsku. Do ČR migrovala za otcem, matka žije v Minsku. Z toho důvodu, jako jediná, má vízum za účelem sloučení rodiny. Do Prahy přijela v roce 2014 (ve věku 15 let) přes agenturu NovaGym, kterou našel otec přes internet. Po kurzu na NovaGym nastoupila na První česko-ruské gymnázium, které později změnilo vedení a nyní se jmenuje Trojské gymnázium. Bydlí v Praze, na Hůrce spolu s otcem a jeho novou rodinou. Pobyť v ČR hradí rodiče.

Dima, 18 let

Pochází z Ruska, z Petrohradu, kde také žije jeho matka. Do Prahy přijel v roce 2015 (ve věku 16 let) přes agenturu NovaGym, kterou si sám vyhledal na internetu. Po kurzu na NovaGym nastoupil na gymnázium EDUCAnet. Bydlí v Praze, v Braníku. Migraci hradí částečně z peněz matky a částečně z brigád.

Andrej, 18 let

Pochází z Ruska, z Petrohradu. Rodina žije v Petrohradu. Do Prahy přijel v roce 2015 (ve věku 16 let) přes agenturu NovaGym na základě doporučení kamarádů, kteří již agenturu v minulých letech využili. Po kurzu na NovaGym nastoupil na Obchodní akademii Praha-Satalice. Bydlí v Praze, na Palmovce. Migraci hradí rodiče.

Ilya, 18 let

Pochází z Ruska, města Kegarovo. Na Sibíři také bydlí jeho rodiče. Do Prahy přijel v roce 2015 (ve věku 16 let) přes agenturu NovaGym, kterou mu doporučili kamarádi. Po kurzu na NovaGym nastoupil na gymnázium EDUCAnet. Bydlí v Praze, na Opatově. Migraci hradí částečně rodiče a částečně si ji hradí sám z toho, co si vydělá na brigádě.

7.4. Způsob vytváření dat

Základem výzkumu byly polostrukturované rozhovory, doplněné o zúčastněné pozorování.

V rámci polostrukturovaných rozhovorů jsem zjišťovala názory studentů na bydlení. Jejich reflexi zkušenosti se získáváním, vyhledáváním bytu a životního stylu, který v rámci domácností vedli. Zároveň jsem podněcovala informátory k tomu, aby mi sdělovali své názory na různé typy bydlení. Sledovala jsem strategie zabydlování, tzn. jak reflektují význam různých věcí důležitých pro vytváření domova v přijímací zemi. Dotazovala jsem se na vliv různých lidí, kteří sehráli při získávání bytu a zabydlování roli. Zajímal mě taky působení agentury ve sledovaném procesu. Dále mne zajímal i způsob bydlení v zemi původu, vliv lidí ze země původu, resp. dovoz věcí ze země původu, tedy otázky v polostrukturovaném rozhovoru jsem koncipovala s ohledem na transnacionální přístup k migraci. Na základ polostrukturovaného rozhovoru jsem získala reflexi oslovených mladých lidí, jejich způsob uvažování o zabydlování v přijímací zemi a vztahu k zemi původu. Rozhovory, které jsem nahrávala na diktafon, jsem posléze přepsala formou komentované transkripce.

Kromě polostrukturovaných rozhovorů jsem ve většině případů (s výjimkou Anny) využila také pozorování. Jednak jsem si prohlédla byty, ve kterých žijí. Jednak v souladu s teoreticko-metodologickým přístupem material culture jsem si nechala od informátorů vyprávět o jejich bytě, resp. komentovat zařízení bytu přímo na místě. Tato data tedy přesahují reflexi samotných studentů a vtahují do hry i subjektivitu badatele, který usiluje posoudit bydlení nejen v dimenzi priorit informátora, ale i skrze vlastní perspektivu. To znamená, že na základě takto vedeného výzkumu, jsem měla možnost všimnout si věcí, které informátoři nezvýznamňovali a případně se na ně doptávat a uvažovat o pozici a aktérství těchto věcí. V rámci pozorování jsem vytvářela terénní poznámky. V průběhu výzkumu jsem pořizovala fotodokumentaci. Tu jsem potom provázala s terénními poznámkami.

Právě proto jsem většinu rozhovorů realizovala v bytech informátorů. Pouze Anna nesouhlasila, abych vstoupila do jejího domova. Předpokládám, že důvodem bylo právě to, že bydlí se svými rodiči, resp. s otcem a jeho novou rodinou, pro které by to mohl být příliš velký zásah do soukromí. Časové rozmezí rozhovorů se pohybovalo od 35 minut (v případě Anny) až do dvou hodin. Jestliže se v průběhu analýzy rozhovorů vyskytly další otázky, doptávala jsem se na ně skrze sociální média. Všichni informátoři ochotně spolupracovali na obou formách dotazování. Rozhovory jsem realizovala v češtině, pouze s Kristinou jsem vedla rozhovor v angličtině, protože její jazykové kompetence v češtině byly nedostatečné.

7.5. Analýza

Analýza dat probíhala od počátku výzkumu, to znamená, že jsem na základě již prvního rozhovoru nejenom identifikovala témata, která jsou nosná, a naopak identifikovala témata, na které informátoři nereagují, ale také jsem začala zaměřovat výzkum na oblasti, které se vázaly úzce k položeným výzkumným otázkám (metoda trychtýře). Ve finále jsem analýzu dat prováděla na základě dvou typů dat. Za prvé polostrukturovaných rozhovorů a za druhé vlastního pozorování (terénní poznámky a fotodokumentace). K analýze jsem přistoupila na základě metody segmentace a kódování. To znamená, že jsem v rámci dat vyhledávala úseky, které souvisely s mnou položenou otázkou a přiřazovala jsem jim kódy. Zároveň jsem prováděla poznámkování. Na základě průniku nebo opakovaného pročitání a třídění segmentů, kódů a poznámek jsem posléze vytvářela vzorové kódy, resp. kategorie (Heřmanský, E-kurz).

Jako součást analýzy chápu i vlastní práci na textu, která finalizuje a prohlubuje interpretaci. V tomto směru chápu, jako nedílnou součást interpretace, citace mých informátorů. Tu uvádím, buď jako doklad své interpretace, nebo ho přímo vřazuju do vlastního textu. Segmenty, které takto v textu používám, jsem neredigovala. Chtěla jsem tak zdůraznit nejenom způsob uvažování a způsob vyjadřování informátorů, ale také naznačit jazykovou integraci na základě jazyka. V případě Kristiny, s kterou jsem vedla rozhovor v angličtině, jsem rozhovor přeložila do českého jazyka.

7.6. Etika

Před každým rozhovorem byli všichni informátoři obeznámeni s tématem, průběhem a cílem výzkumu. Kvůli možné jazykové bariéře jsem se vždy informátorů zeptala, jestli

všemu rozumí a pokud ne, následně jsem jim vše vysvětlila. Nezletilí informátoři potřebovali souhlas svých zákonných zástupců, proto jsem v těchto případech informovala jejich rodiče (viz též výše). Komunikaci s rodiči zprostředkovali sami studenti přes Skype. Objasnění výzkumu informátorům/rodičům informátorů a jejich informované souhlasy jsem vždy nahrávala. Všechny výše zmíněné jedince jsem také požádala o souhlas s pořízením fotodokumentace. Tímto postupem jsem se snažila předejít jakýmkoli nedorozuměním a zneužití informátorů. Informátoři/rodiče informátorů souhlasili se zveřejněním socio-demografických dat. Pro zajištění anonymity byla v tomto výzkumu změněna jména informátorů, přestože jsem dostala souhlas jejich křestní jména pro bakalářskou práci použít.

7.7. Hodnocení kvality výzkumu

Každý výzkum, který je založen na spolupráci jedinců, je nutně ovlivněn celou řadou subjektivních porozumění, komunikační situace výzkumu. Kvalitativní výzkum v tomto směru limituje počet informátorů, které můžeme do výzkumu zahrnout. V případě mého výzkumu, jak už bylo výše zmíněno, počet informátorů byl limitován více faktory. Roli hraje dostupnost vzorku. Důvěra, kterou je třeba vyjednat není jenom součástí vztahu výzkumníka a informátora, ale v případě nezletilých studentů i záležitostí výzkumníka a rodičů informátorů. Další limitou může být i jazyková bariéra studentů, kteří mohou ovládat jen ruský jazyk na komunikační úrovni. Tyto okolnosti určují velikost vzorku. Dále jsem se již názvem a vybranou skupinou snažila skupinu i téma spíše zúžit, aby se nestalo, že je téma moc široké na uchopení.

Další limitou výzkumu může být i zainteresovanost mladých lidí na výzkumu. V tomto směru hraje důležitou roli téma, které se zkoumá a zájem studentů o něj. Téma bydlení informátory zajímal. Navíc vztah mezi výzkumníkem a informátorem byl posilován tím, že studenti měli radost, že se o ně někdo, jako o lidi s názorem, zajímá.

Výzkum jistě ovlivnila i moje pozice ve vztahu k studentům i ve vztahu k organizaci NovaGym. V průběhu výzkumu jsem reflektovala svoji předchozí zkušenost v NovaGym. Snažila jsem se, aby moje předchozí vědění o organizaci bydlení středoškolských studentů přicházejících v rámci sledované organizace, nestrhlo pozornost jenom určitými směry. Důsledně jsem se snažila vytvářet prostor pro otevřené výpovědi informátorů. Dalším aspektem, který vyplýval z mé předchozí práce v NovaGym, bylo přátelství, které mě k většině informátorů pojilo. Podobně jako můj vzhled do NovaGym, tak i přátelství mohlo

výzkum jednostranně směřovat. Na druhou stranu, oba tyto vstupy, byly i velkou výhodou. Již na počátku výzkumu jsem znala povahu služeb, které NovaGym nabízel a přátelství již dopředu garantovala důvěru mezi výzkumníkem a informátorem.

V rámci výzkumu mohla být ovlivněna i interpretace dat a vlastní text práce. Kromě dat, mých odborných zkušeností, do nich vstupovaly zkušenosti a vědění mé vedoucí práce. Tyto informace jsem vždy přijímala kriticky, nikdy jsem nepodlehla mechanickému přikládání teorií k datům.

8. Bydlení středoškoláků - migrantů

Tato část bakalářské práce se bude opírat o stanoviska zahraničních ruskojazyčných středoškolských studentů a o interpretaci jejich výpovědí spojených s reflexí jejich zkušenosti se zabydlováním v Praze. Informátoři přijeli do České republiky ze zemí bývalého Sovětského svazu před nabytím plnoletosti a bez doprovodu. Přesto, že většina informátorů přijela nejprve na turistické vízum, po příjezdu do České republiky si ho prodloužili na dlouhodobé vízum za účelem studia. Výjimkou je Anna, jejíž otec má trvalé bydliště v Praze, díky čemuž získala dlouhodobé vízum za účelem sjednocení rodiny. Všech sedm informátorů podstoupilo kurz českého jazyka, který zprostředkovala agentura NovaGym a dále nastoupilo na střední školy v Praze. I když studenty spojuje jejich plán vystudovat střední a popřípadě i vysokou školu v ČR, jejich motivace příjezdu, materialita jejich pobytu a strategie bydlení se liší. Východiskem našich úvah bude kontext jejich příchodu, protože právě on objasní, jak materialita a typ bydlení vstupovaly do procesu jejich zabydlování. Poté se v kapitole „*Interakce prostoru a lidí*“ zaměříme na pozici a aktérství věcí v jejich původním a novém domově. Ukážeme, jak věci přispívají k vytvoření si nového domova v Praze – jakou roli hraje byt v kontextu sociálních interakcí, a sociální vazeb. Výklad bude propojovat dvě interpretační roviny. Perspektivu material culture propojí s rovinou reflexe a praktik skupiny nezletilých migrantů, které se váží s procesem zabydlování.

8.1. Motivace migrace

V této kapitole se věnuji důvodům, které informátory vedly k migraci do ČR, konkrétně do Prahy, které rezonují s jejich očekáváním od migrace do Prahy. Dále se

podíváme, jakou roli hrály sociální sítě vytvořené studenty a jejich rodiči již v zemi původu či v ČR na jejich zkušenost s příjezdem do ČR a prvními dny.

Na studium v zahraničí může být v dnešní době nahlíženo jako na investici do lepší budoucnosti. Rodiče si přejí zajistit svým dětem kvalitní vzdělání, větší rozhled, prestiž a sociální a finanční zabezpečení. Reputace studia v zemích bývalého Sovětského svazu podle informátorů upadá, rodiče nevěří v kvalitu vzdělávacího systému a v snahu učitelů rozvinout potenciál jejich dětí. Z tohoto důvodu se informátoři a jejich rodiče rozhodli pro studium v zahraničí, tedy pro migraci za zvýšením lidského kapitálu. Do hry vstoupila řada okolností.

Studenti reflektovali českou republiku jako místo geograficky, kulturně a jazykově blízké. Podobnost kultury i jazyka představovaly pro ně snížení nákladů na migraci zejména v oblasti emoční.

„Vlastně, původně jsem měla jet do Rakouska, ale nejdřív jsem si musela udělat kurz němčiny, nebo něco takového a úplně jsem se z toho vystresovala, protože Pane Bože, to je tak jiné, kultura a všechno. No a říkala jsem si, že Česká republika, že je to slovanský národ a jsou si ty naše národy tak blízko geograficky a taky kulturně. Myslela jsem si, že možná, když se přestěhuju někam, kde je to podobné tomu, na co jsem zvyklá, že to bude jednodušší. Taký kdybych někam jela, musela bych se naučit nový jazyk a říkala jsem si, že bude asi jednodušší naučit se česky, což nakonec nebyla pravda (smích), ale jo, tak takhle to obecně bylo.“ (Kristina)

Roli rozhodně hrála cenová dostupnost země, ale zejména studia.

„A proč Česká republika?“ „Upřímně, nejdřív jsem chtěla studovat v zemi, ve které se mluví anglicky, protože by to pro mě bylo jednodušší, ale zároveň si to moji rodiče nemohli dovolit, já jsem si to samozřejmě taky nemohla dovolit a Česká republika byla dobrá věc, protože tady je to levné a státní školy jsou to zadarmo, a to byl můj cíl. Takže, když jsem hledala, ve které zemi studovat, můj cíl byl najít zemi, kde budu moct studovat zadarmo.“ (Kristina)

Dalším parametrem pro volbu ČR, resp. Prahy bylo doporučení od přátel či známých rodičů v zemi původu.

„Bylo to v roce 2014, moje maminka mi řekla, že má kamaráda, který má kurzy v Praze a řekla, že můžu to zkusit a jet do letní školy.“ (Alita)

„Přijela jsem kvůli studiu. ...já už jsem se chtěla přestěhovat dávno, že se chci přestěhovat, že už mě to tam nebaví a do Česka, asi protože je to podobná mentalita, že je to blízko, že je tady klid a i teď, takže proto to byla jasná volba a mámy známá právě se zabývá tím, že někdy studenty posílá sem, takže to bylo rozhodnutý rychle.“ (Julia)

Obeznamení s českým prostředím, a hlavně českým vzdělávacím systémem spolu s cenovou dostupností studia pak hrály roli při výběru destinace migrace pro Ilyu.

„No takhle, já jsem tady byl v roce 2014, já jsem tady byl během měsíce myslím v červnu, já jsem tady měl kurz češtiny s angličtinou. A pak jsme se rozhodli s rodiči, že prostě musím tady studovat, že prostě tady je to vzdělání lepší, i lepší než třeba v Rusku, to určitě, a i protože jako Česko je mnohem levnější než ty ostatní země v Evropě, takhle.“ (Ilya)

Když se Andrej se svým otcem rozhodovali do jaké země v Evropě emigrovat, důležitým činitelem byla pro ně zkušenost s potenciální destinací migrace. Andrej si tak nejprve vyzkoušel jazykový kurz zprostředkovaný agenturou NovaGym a později se přestěhoval za účelem studia na střední škole, kterou mu doporučil kamarád z kurzu.

„Našel já s tátou, našli jsme nějaký kurzy, jazykový kurzy, jako podívat se tam v Praze, jaký tam lidi, jazyk. No říkal, že pokud se mi tam nelíbí, tak můžeme ještě někam jinam, jako do Německa nebo ještě někam a byl tam dva měsíce a bylo tam dobrý, tak já říkal, že normálně můžu zůstat tam. Ale pak ještě, to bylo v osmé třídě ve škole, tak jsem ještě rok studoval v Rusku, abych ukončil střední školu a dostal diplom a pak jsem jel do školy, našel jsem školu, protože když jsem studoval ten rok, tak můj kamarád už studoval ve škole v Praze, tak on mně tu školu dal rekomendace.“ (Andrej)

V případě Anny byla emigrace za studiem iniciována otcem, který žije v Praze se svou novou rodinou, a který je obeznámen s českým vzdělávacím systémem a mj. mohl Anně nabídnout zázemí v ČR. Anna tedy přes snahu získat studentské vízum nakonec přijela do ČR na dlouhodobé vízum za účelem sloučení rodiny.

„Takže kvůli tatínkovi, on mi říkal, že je tady dobré vzdělání, takže kvůli tomu jsem tady.“ (Anna)

Naopak otec Dimy, který také žije v ČR, neprojevil zájem na migraci svého syna do ČR a nenabídl v ní ani svou účast. Dima během své návštěvy otce v ČR poznal svou

přítelkyni a posléze tedy migroval za láskou. Studium na střední škole v Praze pro něj byla pouze prostředkem k zajištění migrace v místě pobytu jeho přítelkyně.

„No a vlastně stěhoval sem se z důvodu, že mám tady otce, ale v podstatě věděl sem, že nebude komunikovat. Ten člověk nebude pomáhat a v podstatě, bylo to úplně k ničemu, že tady je...“ „...protože jsem přijel jednou na návštěvu do České republiky, jako za svým otcem, se kterým se neviděli tak možná pět nebo šest let. No a tady v Česku sem se seznámil se svou teda už bejvalou přítelkyní a dejme tomu pěkně sem se do ní zakoukal. Když sem se vrátil do Ruska tak mi začla chybět, tak sem si říkal, no proč bych neměl být takovej ten hrdina, kterej dokáže všechno kvůli lásce, no prostě takovej romantik no. No a dopadlo to tak, že sem začal ukecávat mámu, začal sem ukecávat prostě kamarády, protože jako ne všichni nebyli úplně nadšení. Pak sem prostě všechny přesvědčil, že mam talent, že to prostě bude dobrý nápad, a že to bude super zkušenost, a že možná díky tomu něčeho dosáhnu.“
(Dima)

V rámci rozhovoru informátoři deklarovali, že do Prahy přijeli splnit jakýsi úkol, který má směřovat k lepší budoucnosti zaručené lepším studiem. Jak finanční, emocionální a časová investice by se měla vyplatit. Informátoři sice nepocitují přímo tlak ze strany svých rodičů na úspěch, ale sami by si vyčítali, pokud takováto investice rodičů vyšla nazmar. V této rovině se cítí být rodičům zavázáni a tito hrají roli autority.

„My chceme bydlet sami, protože se potřebujeme učit, abysme se k něčemu dostali, aby to stěhování nebylo úplně zbytečné.“ (Dima)

Autorita rodičů vstupuje i v rovině impulzu, který migraci vyvolal. Z výpovědí výše můžeme také sledovat, že migrace nebyla vždy iniciována pouze ze strany informátorů, ale i ze strany rodičů. Pokud však byla migrace iniciována pouze ze strany informátorů, k jejímu uskutečnění bylo potřeba jak souhlasu rodičů, tak i jejich pomoc s hrazením migrace a s legalizací pobytu.

Rodičovská role se pak ukazuje i v rovině sociálních sítí. Byly to často rodičovské sociální sítě, které byly k migraci využity.

Významnou proměnnou v rozhodování o migraci a situování se v ní nebyly pouze otázky migračních nákladů, které se týkaly adaptace, finančních zdrojů a sociálních sítí. Roli hrála také autorita rodičů, kteří proces buď přímo iniciovali a poté legalizovali, finančně a

organizačně podpořili. Ta ovšem ve srovnání s migrací celých rodin nevystupuje jako plně nátlaková (nedobrovolná migrace). Nicméně do pozice mých informátorů - nezletilých migrantů bez doprovodu významně zasahuje.

8.2. Byt jako legislativní podmínka

Podobně jako jiní migranti i moji informátoři uváděli řadu okolností, která předcházela vlastní příjezd do ČR. Významné je, že přípravy byly spíše „*non-materiální*“, resp. informátoři si toto období spojují spíše s procesem psychické přípravy a učení se. Pokoušeli se o studium českého jazyka ve formě samostudia nebo online kurzů zprostředkovaných agenturou Novagym. Dále získávali informace o ČR a Praze na internetu, např. Kristina zjišťovala, jak se žije v Praze skrze sociální média lidí, kteří žijí zde žijí.

„Pamatuju si, že jsem sledovala lidi z Prahy na internetu. Věděla jsem, že moje kamarádka žije v Praze, a tak jsem sledovala nejdřív jí a pak jsem přes ní našla další lidi (smích). Dívala jsem se na jejich fotky na Instagramu, na Facebooku, VKontakte. Chtěla jsem vidět, kam chodí, co jedí, do jakých kaváren chodí, do jakých klubů, prostě jsem si chtěla udělat obrázek o tom, jak žijí.“ (Kristina)

Ostatní informátoři pouze zmiňují komunikaci s agenturou NovaGym, která, jak již bylo zmíněno výše, pro rodiče budoucích studentů a pro studenty samé zprostředkovává informace, o které ji požádají.

Většina studentů nejprve vyzkoušela letní jazykový kurz zprostředkovaný agenturou NovaGym, a nebo, v případě Dimy, její online kurz.

Imaginace spojená se zisky z migrace se kromě získání diplomu, točila kolem samostatnosti života bez rodičů. Všichni se těšili na dobrodružství a svobodu spojenou s bydlením v nové zemi bez dozoru.

Dalším aktérem byla legislativa. Informátoři museli nejprve projít zdlouhavým vízovým procesem. Jejich migrace závisela na odosobněné instituci (ambasáda), která rozhoduje o uskutečnění jejich plánů. Do poslední chvíle tedy některým informátorkám nebylo jasné, zdali do ČR opravdu pojedou. Právě Anna a Kristina referují v rozhovorech o nejistotě spojené s vízovou povinností. V případě Anny se jednalo o odložení kurzů o rok

z důvodu zamítnutí studentského víza a Kristina získala povolení pozdě pro zápis do kurzu v Brně, do kterého se původně plánovala zapsat.

„Když už jsem si byla jistá, že nedostanu vízum, tak mi přišel dopis, že se mám dostavit na ambasádu, a že mi dají vízum! Když jsem to viděla, tak jsem si říkala jděte do prdele. Proč mě museli nechat si projít takovým stresem. Už se mi po tom všem do Čech ani moc nechtělo.“ (Kristina)

“A co následovalo potom?” (výzkumník)

“Zavolala jsem do agentury a oni mi řekli, že kurz začal před měsícem a půl. Tak jsem se zeptala, co mám dělat a oni mi řekli, že za dva týdny začíná kurz v Praze. A když jsem se dozvěděla, že mám jen dva týdny, tak jsem se začala rychle připravovat.” (Kristina)

V tomto případě byla změněna destinace pobytu a byl negativně ovlivněn začátek migračního procesu. Kristina byla nucena změnit narychlo svoje plány, začít se připravovat na pobyt v Praze, a v neposlední řadě si najít bydlení na dálku během dvou týdnů. Právě zajištění bydlení v přijímací zemi je jednou z podmínek k legalizaci pobytu a následného získání dlouhodobého víza. Možnost vycestovat, a tedy přidělení víza je spojena s potvrzením o bydlení v destinaci migrace, což představuje i impuls si bydlení na dálku zajistit. Jelikož Anna má v Praze otce, nebyla závislá na zajištění bydlení v nové zemi, ale spíše na nástupu na do školy, který tedy musela odložit a studovat další rok v zemi původu.

8.3. První bydlení

Jak jsme zmínili v předchozí kapitole, zajištění bydlení v ČR je jednou z legislativních podmínek k získání víza. Mladí migranti se v době zahájení vízového procesu stále nachází v zemi původu, a tak si musí zajistit bydlení na dálku. Jelikož s českým prostředím a migrací rodiče nezletilých migrantů nemají zkušenost, spoléhali se v tomto směru na agenturu NovaGym. Ta je odkázala na koleje v blízkosti školy, ve které se odehrávaly jazykové kurzy nebo jim doporučila najít si jiný druh bydlení. Více jim však v tomto směru neasistovala.

„Řekli pak tady máte kolej, jedna je taková, druhá je taková, jedna stojí tolik, druhá stojí tolik no a bylo.“ (Dima)

„Ubytování nám nezařizovali, to škola prostě dala možnost, že ty můžeš bydlet na koleji nebo v bytě, ale to jsou tvoje rozhodnutí. To je tvoje věc a my pro tebe nebudeme nic dělat jen tak.“ (Anna)

“No, NovaGym měla dvě kolej, jedna kolej byla dražší, ale tam já jsem nebydlela a druhý kolej je levnější” (Alita)

Studenti si vybírají první bydlení na základě svých představ o bydlení v nové zemi a podle svých preferencí na první bydlení. Tyto se pak pojí s tím, že by první bydlení mělo být v blízkosti školy, s možností zajištění potvrzení o ubytování na dálku a v neposlední řadě vybavené, jelikož mladí migranti nemohou v letadle přepravit nábytek. První bydlení mělo nezletilým migrantům umožňovat adaptaci na nové prostředí a mělo také vytvářet prostředí vhodné ke studiu, což je účelem jejich pobytu. Zdrojem informací o ubytování jsou jak stránky kolejí, tak i samotný internet, na kterých je možno dohledat recenze kolejí a fotografie ubytování. Pro Dimu byla při rozhodování zásadní vybavenost pokoje funkčním nábytkem, a tedy i stolem, který představuje prostor pro učení.

„No podle, určitě sem se podíval na nějaký recenze a určitě sem se podíval jako na to, že v podstatě ApartmenStudent není úplně kolej, ale spíš hotel. No vlastně vybral sem si podle toho, jako platil sem o tři tisíce navíc, ale já bych fakt jako nechtěl bydlet s někým na kolejích s tím, že tam není ani stul. Nějaká stará postel tam je, není tam stul a není tam prostě jako dvě skříňky a nějaký to prkýnko a to prostě nechceš.“ (Dima)

Moderní vzhled koleje pak zvýznamňoval ve své výpovědi i Ilya, který spolu s Annou uvítal i její blízkost ke škole.

„Oproti ostatním byla dobrá. Byla nová a na Chodově a měla terasu. To byla asi nejlepší část.“ (Ilya)

„Tatínek už měl tady byt, takže jsem se prostě přestěhovala do bytu a když jsem bydlela na koleji v Apartmenu, to bylo jenom kvůli tomu, že EDUCAnet moc blízko tomu Apartmenu, takže jsem mohla bydlet v bytě taky, ale nechtěla jsem jet hodinu do školy.“ (Anna)

Přestože zde Anna již měla zajištěné bydlení, upřednostnila v době kurzů bydlení v blízkosti školy. Z toho, jak tito studenti uvažovali o prvním bydlení můžeme usuzovat, že se před příjezdem plánovali soustředit hlavně na studium.

Příkladem toho, jak si studenti volí první bydlení za účelem získání povolení pobytu je Alita. Ta se zapsala na kolej v Praze, aniž by si o ní získávala jakékoli informace, protože potřebovala získat narychlo potvrzení o bydlení.

„Na začátku neměla jsem pobyt a musela jsem mít nějaký pobyt v České republice, aby mi dali to vízum. Psala jsem na různé koleje od různých škol a když jsem dostala ten kolej, tak zřejmě jsem na něj nebydlela, bylo to jen formálně pro to vízum, tak už jsem byla jista, že to vízum dostanu. ...Jela jsem na tu kolej, na kterou mi dali vízum, ale davají trosku horsí pokoj těm studentům, který nejsou na jejich škole. A vyřešily jsme s maminkou, že možná můžeme najmout nějaký byt.“ (Alita)

Kolej je typ bydlení, který nabízí možnost zajistit si bydlení na dálku bez vytvořených sociálních sítí v přijímací zemi a také možnost ušetřit si vyjednávání s úřady ve formě vyřizování plateb za služby spojené s bydlením jako je elektřina, plyn, internet. Veškeré služby byly již v ceně ubytování. Studenti se tak mohli při svých začátcích v ČR plně soustředit na studium a na své zabydlování.

Do procesu hledání prvního bydlení vstupovali i rodiče. Příkladem je Julia, jejíž matka jí zajistila bydlení v Praze skrze své sociální síť vytvořené v místě pobytu, v tomto případě v Jekatěrinburgu.

„No, většinou z toho kurzu bydleli od toho kurzu na koleji, málokdo už bydlel v bytě. Já jsem bydlela od začátku v bytě, protože je zase jedna holka z Jekatěrinburgu, co tady byla na těch kurzech rok přede mnou, tak měla pronajatý byt, tak jsem bydlela s ní.“ (Julia)

„A jak jsi o ní věděla?“ (výzkumník)

„No já jsem to vůbec neřešila, to že máma řekla, že je tady nějaká známá holka z Jekatěrinburgu, a že tady bydlí, takže máma všechno našla, a pak už jsem jen přijela.“ (Julia)

Sociální síť vytvořené v přijímací zemi vypomohly Julii zajistit si bydlení na dálku. Alita byla jedinou z informátorů, která hledala pronájem bytu přes internet. Limitem tohoto typu zajišťování bydlení byla vzdálenost mezi zemí původu a destinací migrace.

„Hledala jsem na různých webových stránkách, už nepamatuju, ale no jsou tam obyčejné inzeráty, píšeš email, pak ti někdo odpovídá, ale to je taky problém, protože jsem byla v Rusku, když jsem hledala byt. A když například, ti někdo napíše, můžeme se setkat

příští týden a já přijedu do Česka příští týden, tak ten pokoj už může někdo vzít sebe, protože mohl se setkat dříve než ten příští týden. A dlouho jsem hledala ten byt, protože vždycky ty pokoje někdo bral sebe a nestihla jsem se.“ (Alita)

Další problém vyvstává při legalizaci pobytu, která podléhá zajištění potvrzení o bydlení v ČR. Bez tohoto potvrzení studenti nemohou získat dlouhodobé vízum. Jelikož informátoři, včetně Ality, přijíždějí do ČR v době nezletilosti nemohou podepisovat právní dokumenty, jakým je například nájemní smlouva. V tomto momentě do hry vstupují rodiče.

„Tak našly jsme byt, no měla jsem problém, že mi bylo 17 let a ta pani mi už dala tu smlouvu, už jsme ji podepsaly, ale ten byt je od nějakého družstva, tak to družstvo taky muselo podepsat ten papír a když viděli, že mi není 18 let, tak řekli, že to nebudou podepisovat a já ten papír musela odnést do policie, tak jsme s tou pani, která je majitelka toho bytu, tak jsme to s tím družstvem nějak řešily. Když v Praze byla moje maminka, tak to družstvo přišlo k nám do bytu, když už jsem bydlela (smích), ještě nelegálně (smích) a podívali oni na mě a na moji maminku a řekli dobře, ta holka je v pohodě, nebude tady tancovat nebo hudbu zapínat a podepsali ten papír, ale nechtěli to podepisovat, protože nebylo mi 18 let (smích).“ (Alita)

„Ale bylo to napsané na maminku?“ (výzkumník)

“Ano, teď na maminku.” (Alita)

Jak Alita, tak Julie měly již před příjezdem vyšší nároky na bydlení než ostatní informátoři. Nedílnou součástí nového bydlení byl pro Julii vlastní pokoj.

“No já jsem to měla fakt super, oproti těm, co museli bydlet na koleji, to bych nepřežila, já jsem vždycky měla svůj pokoj.” (Julia)

Pro Alitu byla důležitá velikost pokoje a existence vlastní koupelny a kuchyně, které kolej, do které se na dálku zaregistrovala, nenabízela.

“Pokoj byl malý pro dvě osoby a ta koupelna například nebo kuchyně byla jedna na celé patro, no není to tak normální asi pro holku, která například chce umýt vlasy a ta koupelna byla na celé patro.” (Alita)

Jelikož zde studenti nemají vytvořené sociální sítě dostávají se do pozice, kdy jsou závislí na výpomoci rodičů. Ti jim pomáhají legalizovat pobyt tím, že jim na dálku hledají bydlení a tím, že jim představují zákonného zástupce. Díky tomu, že rodiče informátorů hradí migraci, mají studenti možnost si bydlení v nové zemi nejprve vyzkoušet. Před příjezdem je pro studenty důležité, aby bydlení splnilo účel. Tedy, aby se ze začátku mohli soustředit na učení a nemuseli se starat o organizaci bydlení, a aby mohli legalizovat svůj pobyt v ČR a získat vízum. V další kapitole si ukážeme, jak se mění jejich přístup k bydlení v Praze po zkušenosti s prvním bydlením v migraci a jak toto bydlení umožňovalo, nebo naopak neumožňovalo tvorbu nových sociálních sítí.

8.4. Byt jako základ sociální sítě

Sociální vazby vytvořené v nové zemi napomáhají mladým migrantům bez doprovodu se více zabydlovat v novém prostředí, nejen protože zde někoho znají, ale protože si zde vytváří přátelské vazby na úrovni těch, které měli v původním domově. První bydlení umožnilo většině informátorů vytvoření sociálních vazeb, získání přátel, kterými se obklopují na denní bázi. Známých, kterým mohou zavolat a poradit se, nebo kteří jim přímo pomohou. Byt je v tomto procesu jednou z kotev. Je to nejen adresa, kde je člověk k zastižení, ale také místo, kde se realizují osobní vztahy, a to přímo i on line. V této kapitole si ukážeme, jak typ bydlení umožnil vytvoření přátelských vztahů a jak ty hrály roli v procesu zabydlení nezletilých migrantů. Nakonec se podíváme, kdo vstupuje do těchto vztahů, a tedy i do bydlení.

8.5. Typy bydlení

Jakmile se informátoři přestěhují, nejprve nejčastěji volí variantu bydlení, které je možné zařídit na dálku. Takovým bydlením je kolej. Skrze svého zprostředkovatele migrace, agenturu NovaGym, získali doporučení na dvě koleje v blízkosti školy. Jedna kolej je levnější, ale zato limitována jak svým vzhledem, tak svým uspořádáním – koupelna i kuchyň společná pro jedno patro a není úplně čistá. Druhou variantou je moderní kolej, která je sice dražší, ale více splňuje preference informátorů na bydlení – je čistší, hezčí a má veškerý nábytek, který pro začátek potřebují (stůl, postel a skříň). Jak ale studenti tráví čas v Praze, začínají si zvykat na své okolí, učí se český jazyk, a právě díky kolejím a kurzům poznávají nové lidi.

„S kým jste si hledal byt?“ (výzkumník)

„V létě to bylo, mně to bylo jedno v létě, protože jsme to museli najít co nejdřív, tak jsem bydlel s kamarádama z kurzu, jestli si pamatujete.“ (Ilya)

Začínají si vytvářet sociální vazby a netrvá dlouho a zjistí, že na to, že na koleji sdílí 4 lidi jeden pokoj, je kolej až moc drahá.

„Proč jste se stěhoval z koleje do bytu?“ (výzkumník)

„No za první, pře potřebuju vlastní pokoj, a za druhý, že tam nebyla koupelna a byla jenom sprcha. To mě jako strašně štvalo a pak zas ta kuchyň, která byla na celé patro a tam jsme měli soukromou i poslední, že prostě jsme platili za ten byt šest tisíc a měli jsme jako vlastní pokoje. A tam jsme platili osm tisíc a bydleli tři lidi v pokoji.“ (Ilya)

Protože už si zde našli přátele, a už to zde přeci jen znají, mohou začít bydlet s těmi lidmi, s kterými si rozumí. Následující citace ilustruje první bydlení na koleji, které je v tomto případě spojené s nedostatkem soukromí, nepořádkem vytvořeným kolejí přidělenými spolubydlíci a nedostatečným internetovým pokrytím, které je důležité pro udržování transnacionálních vazeb s původním domovem.

„Jo, ubytovna. To bylo fakt nejhorší místo za Chodovem. Je to jako panelák a jsem si jistá, že to bylo udělaný za socialismu. Každopádně tam má probíhat rekonstrukce, ale moje kamarádka mi říkala, že když tam bydlela před pěti lety, tak, že se to taky mělo zrekonstruovat. Vypadá to příšerně zvenku i zevnitř a ti lidi, kteří tu budovu opravují, myslím, že Slováci, tak tam bydlí s tebou. A oni chápou zábavu trochu jinak než my. Pro ně je zábava, když se vožereš nějakým Božkovem a pak klepají na tvoje dvěře. Taky jsme měli spojené balkóny, takže chodili na náš balkón. My jsme holky a, no bydlely jsme tam dvě v pokoji a pak máš další pokoj pro dva lidi a pak sdílíš kuchyň a koupelnu a my jsme na sebe byly zvyklý, že jsme třeba ve spodním prádle a tak, no a ty pak vidíš jak na tebe koukají chlapy z balkónu. Wifi byla taky hrozná, takže když jsem skypovala se svojí rodinou, tak jsem musela sedět na chodbě a vždycky jsem se bála, že mi ukradnou laptop, protože mám drahý laptop. Jako nemyslím si, že je v pořádku, když někdo klepe na holky a ještě je to muž ve středním věku a zve malý holky na drink. Co si o sobě vůbec myslí, jasně že ne. To jsem fakt nesnášela, celý tohle prostředí a taky jsem neměla ráda svoje spolubydlíci, až na jednu holku, ale tu jsem pak taky neměla ráda (smích). Byly to hrozný bordelářky. Když já udělám binec, tak to

zvládám, ale když to dělá někdo kolem mě...Třeba, když mám hlad, tak chci jít do kuchyně a udělat si jídlo, a ne tam vidět kousky starého jídla a drobky, nechutný. Neuměli udělat vůbec nic. Řeknu ti něco fakt nechutného. Já nesnáší vlasy na zemi a prostě všude a byla tam se mnou jedna holka, která měla fakt dlouhé vlasy, ale bohužel nevěděla, jak umýt vlasy, který se usazují ve sprše.” (Kristina)

Kolej je typem bydlení, které mladým migrantům umožňovalo vytvořit si přátelské vztahy, ale zároveň neumožňovalo bydlet s těmito přáteli. Přestože se mladí migranti dívají po různých bytech, je pro ně prioritou, aby hlavně bydli ve společnosti nimi zvolenými lidmi. S těmi si rozumí, s těmi se tu cítí dobře.

„...Tam sme bydlely asi půl roku, a to bylo super, my sme byly fakt kamarádky. Já bych nechtěla bydlet s někým, koho neznam. Prostě to je divný. A hlavně, že ona byla čistotná, že prostě myla nádobí normálně, myla koupelnu, všechno, a to je dobře, protože některý holky jsou fakt prasata (smích).” (Julia)

Dalším důvodem k sestěhování se s novými přáteli je právě jejich společná motivace migrace, a to migrace za studiem. Jelikož sem přijeli studovat, potřebují k tomu klid a prostor.

„No my jsme tam bydleli ve třech. Jako byli to kluci, který jsou pubertáci, který se odstěhovali od maminky, ale dosud se neuměj o sebe postarat. Takže to byli prasata a pili a pařili.” (Dima)

„My chceme bydlet sami, protože se potřebujeme učit, aby sme se k něčemu dostali, aby to stěhování nebylo úplně zbytečné.“ (Dima)

„...Jo, proč jsem stěhoval, to nebylo moc velké ubytování a tam nebylo hodně Čechů, myslím, že to byli Slováky, tak to je?” (Andrej)

„Slováci“ (výzkumník)

„Jo a byli jako, vždycky tam chodili nějaký opilí lidi a mně to moc nelíbilo.“ (Andrej)

Když si studenti vytvořili kontakty, právě i skrze první spolubydlení na koleji či bytě a také skrze jazykové kurzy, a zorientovali se v novém prostředí, přehodnotili priority a preference bydlení a hledali spolu se svými novými přáteli bydlení v pronájmu. Tito přátelé se pak stali klíčovými pro zabydlení v Praze. Již nebyly důležité pouze dispozice bytu a typ

bydlení, ale do hry vstoupily přátelské vazby, které mladým migrantům umožňovaly pocít sounáležitosti a domova. Obklopení se lidmi, které mají rádi bylo prvním krokem k spokojenému bydlení a zabydlení. Na případu Julie můžeme sledovat, že byla ochotna se z pronájmu, ve kterém měla vlastní pokoj, nastěhovat na kolej, kde naopak pokoj sdílela se svou kamarádkou, protože pro ni bylo důležité, že bydlí s někým, s kým si rozumí. Typ bydlení pak neměl vliv na bydlení. Důležitost byla přikládána blízkým vztahům.

8.6. Přátelé a partneři

V této kapitole se budeme soustřeďovat na vliv sociálních sítí vytvořených v Praze ne na bydlení, ale na zabydlování v Praze. Vytvoření nových sociálních vazeb v přijímací zemi bylo pro mladé migranty základem zabydlení. Všichni informátoři se shodli na tom, že pro zabydlení bylo důležité, aby se v Praze přestali cítit jako v cizí zemi, kde jsou sami. Právě díky, ale ne pouze, jejich vybudování sociálních sítí a vytvoření přátelských vazeb se zde začali cítit jako doma. Jak vyplývá z vypovědí informátorů, zabydlení a vytvoření přátelských vazeb je úzce svázáno. V neposlední řadě se podíváme, kdo vstupuje do bydlení, a tedy i do přátelských vazeb.

“A i kamarády sem začala mít. A bydlela jsem s kamarádkama. Prostě, když nemáš kamarády, nebo známé, tak je těžko, že se budeš těšit jako doma.” (Julia)

Sociální sítě, a hlavně nově vytvořená přátelství měli na zabydlování Julie přímý vliv. Právě tyto jí umožnily se cítit jako doma.

Pro Annu bylo pro budoucí zabydlování podstatné udržovat ze země původu transnacionální vazby s přáteli žijícími v Praze, a které poznala na koleji, když studovala v jazykovém kurzu.

„Nejdřív jsem poznala kamarády z kolejí, pak jsem rok bydlela v Bělorusku, ale tam jsme přes sociální sítě mluvili a když jsem už vrátila do Prahy, tak jsme spolu prostě šli ven, už jsme se znali. A pak už ze školy, takže teďka, z koleji, ze školy, pak z mého doma a venku taky občas. ... Neměla jsem žádný problém, ani s přátelstvím, ani zabydlením, ve svém domě mám dva kamarády s kterými se bavím, ale nejsou Češi ale.“ (Anna)

Těžké bylo zabydlování pro studenty, kteří v Praze neměli ze začátku přátele. Ocitali se pak sami v cizí zemi.

“No dřív jsem tam vůbec nemusela nic mít, protože sem nad tím nepřemejšlela vůbec. To mi bylo docela jedno. Sem měla docel depresi z toho, že sem sama v cizí zemi (smích), ale teď už je to jiný.” (Julia)

„No, já myslel, že to bude moc dobrý, protože, když byl na kurzech, mně to moc líbilo a trochu sem bál, že budu uplně sám bez rodiče a tak, ale já měl tam kamarady, někdo je tam uplně sám.“ (Andrej)

Samota má vliv na vnímání nového prostředí a samozřejmě na zabydlování. Když si informátoři nevytvoří nové sociální sítě v Praze, mají tendenci se stále vázat na původní domov a udržují se tak v dočasnosti migrace. Bydlení je v takovém případě více situováno do země původu.

„Když člověk přijede do cizí země, musí se nějak zvyknout. Já například mám velkou rodinu a jsem zvyklá, že vždycky kolem mě jsou, je moje rodina, a teď jsem sama v bytě, a to je složité. ... Teď, asi bych mohla bydlet se svojí kamarádkou z prvního kurzu českého jazyka, protože teď přestěhuje do Prahy v létě. Myslím, že mohly bychom spolu bydlet a když ne s ní, tak radši sama (smích), protože, když přijede moje maminka do Prahy, tak může bydlet u mě, a když budeme bydlet ještě s někým, tak to bude taky problém, protože maminka musí někde spát a taky musím mít svůj prostor tady.“ (Alita)

Přestože byla Alita vždy zvyklá obklopovat se rodinou, a tedy lidmi, a v zájmu většího zabydlení by si i přála bydlet se spolubydlící, která by zmíněné mohla zajistit, není si jistá, zdali může obětovat jak svůj vlastní prostor, tak potenciální prostor pro svou matku, která přijíždí na návštěvy. Samostatné bydlení ji umožňuje udržování vazby s původním domovem.

Do zabydlování a spolubydlení vstupují u některých informátorů i partneři. A to jak jejich, tak partneři spolubydlících. Nezletilí migranti si v Praze našli přátele, v některých případech s nimi žijí ve společné domácnosti. To bychom mohli nazvat první etapou zabydlování. Druhou etapou by pak v případě zabydlování mladých migrantů v Praze bylo partnerství. Po vytvoření sociálních vazeb, někteří informátoři začínají chodit s lidmi, kteří bydlí v ČR, a které je navštěvují v jejich bydlení. Právě tyto návštěvy eventuálně ovlivňují harmonii spolubydlení.

Na následující výpovědi Julie sledujeme, že její bydlení bylo ovlivněno tím, že si její spolubydlící našly přítele a v důsledku toho pak musela změnit místo pobytu v Praze. Spolubydlení se jeví jako forma bydlení, která je pro studenty důležitá při jejich začátcích zabydlování, avšak poté, co si někteří mladí migranti zvyknou na nové prostředí a osamostatní se na úrovni ovládnutí českého jazyka a vyjednávání si nového bydlení, raději se uchylují k vlastnímu soukromému bydlení, ve kterém nejsou závislí na rozhodnutí a akcích ostatních lidí. Nemusí se tak znovu a znovu zabydlovat na novém místě.

„Jak dlouho jsi bydlela v prvním bytě?“ (výzkumník)

„Asi rok, možná míň a musely jsme se odstěhovat, protože ta kamarádka, hlavní, co to našla, tak se odstěhovala s přítelem, takže jsme hledaly něco jinýho už ve dvou. No to moje stěhování, to je fakt příběh (smích). Takže jsme hledaly něco ve dvou a já si pamatuju, ani nevim, jestli sme byly na dalších prohlídkách, ale já si pamatuju jednu. To sme jely někam na Prahu východ, prostě někam za Dejvicema a byl tam takový jako hezký barák, prostě dole bydleli ty majitelé a my sme bydlely, měly bysme bydlet nahoře, ale tam to bylo dva + kk, takže jeden by bydlel v průchozím pokoji a hlavně, že to bylo daleko, prostě vesnice (smích). Jako sme si říkali, jo tady jezdí vlak, to je na Hlavák prostě za chvilku, ale tam nic nebylo, prostě vesnice. Takže sme tam jely, ale pak sme našly stejný princip, dole bydlely majitelé, my sme bydlely nahoře a tam to bylo 2+1 už normálně a tam to bylo na Hloubětíně, prostě už fakt dvě minuty do metra a i majitelé byli strašně milí a vůbec jim to nevadilo, my jim nevadily, nikdo nikomu nevadil. Byl to dvoupatrovy baráček. Já sem měla svůj pokoj, ale nebyl tam nábytek, takže sem měla nákou rozkládací postel. Takže sem bydlela tam a menší pokoj měl postel, takže tam šla ta spolubydlící. Všechno tam bylo nový, po rekonstrukci, takže super. příjemný to tam bylo bydlet. Tam sme bydlely asi půl roku a musely sme se odstěhovat, protože spolubydlící řekla, že bude bydlet s přítelem (smích). Story of my life (smích). takže sem zůstala sama a začala sem řešit, co prostě budu dělat. Mezitím kamarádky už bydlely rok v na Anděle, měly 3+kk, jedna měla samostatný pokoj a ostatní dělily jeden pokoj. Takže ona říkala, že můžu bydlet u nich. Protože to bylo nějak na jaře a v létě už všichni jedou domu, takže říkala, že do léta to ještě nějak pořešíme, takže par měsíců můžeš bydlet u nás. Asi měsíc jsme bydlely ve čtyřech. Jenže jedna z nich řekla, že asi za tejdén se bude stěhovat na kolej (smích). Takže ok, tos mohla říct trochu dřív. Takže sme tam zůstaly zase ve třech. Chvilku sme tam bydlely do léta a další kamarádka řekla, že se bude stěhovat. Ona jela do Moskvy na kurzy a ty kurzy byly půl roku, takže se prostě odstěhovala. Takže sme tam zůstaly ve dvou a už sme nechtěly hledat žádný byt, takže sme šly na kolej normálně.

A to byla náhoda, že sme šly na Strahov, na tu ústřední kancelář, abysme se zeptaly, jak to vůbec je, že sme na kolejích nikdy nebydlely. Sme tam přišly a ta pani se zeptala od kdy do kdy to potřebujeme, tak sme řekly za měsíc a ona, jo tak tady máte pokoj pro dvě na Orliku, což podle mě je nejlepší kolej v Praze. Jako moc sem jich neviděla, ale Orlik je fakt super, ale je soukromá. Takže říkaly sme jo a jo, tak to berem. Sbalily sme věci a asi za měsíc sme se odstěhovaly na kolej. Tam sme bydlely asi půl roku, a to bylo super, my sme byly fakt kamarádky. Já bych nechtěla bydlet s někým, koho neznam. Prostě to je divný. A hlavně, že ona byla čistotná, že prostě myla nádobí normálně, myla koupelnu, všechno a to je dobře, protože některý holky sou fakt prasata (smích). Takže sme bydlely rok na koleji, potom vona řekla, že se bude stěhovat domů za přítelem, takže odjela zpátky do Kyrgyzstánu (smích). Chvilku sem bydlela s nějakou cizí holkou, možná pár tejdnu sem bydlela sama, ale pak už přijela nějaká Kazaška si myslim, jako ona byla docela v pohodě. Taková klidná, vůbec sem jí neviděla. byla taková divná (smích), moc sme spolu nemluvily no. Nevařila, nic nejedla, něco na počítači dělala. No a pak mi psala máma, že nějaký známý se stěhujou zpátky do Ruska, teda že jejich syn tady studuje bydlí na Pankráci, ale vrací se do Ruska, protože já sem chtěla bydlet sama, aby mě už nikdo neopustil a nebo se lidi prostě jen neměnili. Protože všichni mě vždycky opustili, vždycky! Tak sem se šla podívat na ten byt a kolik to stojí. To bylo v pohodě, ale je teda drahej, protože platim asi 10 000 se všim, ale aspoň nemusim záviset na někom.“ (Julia)

O vstupu partnera do bydlení se zmiňuje i Dima ve výpovědi o prvním spolubydlení. Kdy se v jeho případě jednalo o jeho přítelkyni, která přicházela na návštěvy do společného bydlení, a kvůli které vyžadoval vlastní pokoj.

„Takže já sem měl pokoj sám pro sebe. Jako nebyla to vyloženě moje podmínka, ale bylo to z jasných důvodů. Jako já sem měl přítelkyni a jako vyhovovalo mi to. No a vlastně my sme se nějak střídali ze začátku a pak sme se na to vysrali no. Už sem řek, že je to moje a konec.“ (Dima)

Toto rozhodnutí pak bylo jedním z důvodů, které vedly k rozpadu spolubydlení. Dalším důvodem bylo například jiné vnímání prostoru. Pro Dimu byt představoval místo, ve kterém mají klid a mohou se soustředit na učení, a které není narušováno návštěvami. Jeho bydlení tak bylo také závislé na akcích zbylých spolubydlících.

„A vlastně pak sme se začali nějak nenávidět, asi protože já jako nemam rád...no prostě domluvili sme se, že to bude vypadat tak a tak, že prostě žádný návštěvy. My chceme bydlet sami, protože se potřebujeme učit, aby sme se k něčemu dostali, aby to stěhování nebylo úplně zbytečné. No a ve finále to dopadlo tak, že sme spolu začli bydlet, pak se to posralo všechno tam.“ (Dima)

Partner ve spolubydlení tak může narušovat jeho kontinuitu stejně tak, jako narušování prostoru přáteli ostatních spolubydlících. V případě Julie může partner představovat opakované prožívání začátků zabydlování na nových místech a pocit opuštěnosti a nestability spojený s odchodem přátel, které si vytvořila, a které jí dávaly pocit sounáležitosti a vytvoření si nového domova. Vstup do partnerství se ale také jeví jako druhá etapa zabydlování, kdy mladí migranti získají sebevědomí v novém prostředí a hledají mimo přátelství i lásku. Již není třeba spolubydlení s přáteli. Nyní se od nich mohou osamostatnit a sestěhovat se se svým partnerem.

V této kapitole jsme získali vhled do zabydlování nezletilých migrantů v Praze skrze jejich strategie bydlení a vytváření sociálních sítí. Zjistili jsme, že před příjezdem studenti volili typ bydlení, který umožnil legalizaci pobytu, a tedy zajistil potvrzení o ubytování na dálku. Přijali asistenci agentury a začali bydlet na koleji. Ta pro ně v dané chvíli zároveň představovala prostředí vhodné ke studiu – blízko školy, vybavené účelným nábytkem (zdůrazňují psací stůl), a otevřené sociálním kontaktům s jinými studenty - s lidmi s podobnými možnostmi, očekáváními a cíli. Kolej těmto informátorům poskytl *"funkční"* zázemí a zprostředkovala sociální kontakt. Zde našli nové přátele. Zároveň je kolej ale také uzavírala do prostoru s lidmi, které si sami nevybrali, s kterými si nerozuměli, a s kterými nesdíleli pohled na migraci za studiem, což souviselo resp. se zrcadlilo i ve způsobu užívání prostoru kolejí. Přičemž právě tito lidé a jejich způsob užívání bydlení na kolejích představovali klíčový impulz k tomu, aby se informátoři odstěhovali. Jinak řečeno otevřený a benevolentní prostor kolejí je *"vyhnal"*, vedl je k rozhodnutí odstěhovat se pryč.

Finanční dostupnost a žádaná kvalita bydlení by byly nereálné, kdyby si studenti po dobu života na kolejích nezískali přátele, s nimiž se dohodli, že se odstěhují. Bydlení tedy dál podporovalo přátelské vztahy, které na kolejích vznikly. Předností pronajatého bytu byl klid a prostor na učení. Navíc sdílení bydlení s lidmi, s kterými si rozumí, pro ně bylo v zabydlování zásadní, jelikož jim tyto vazby situované do soukromého prostoru bytu umožnily cítit se jako doma.

Ovšem i spolubydlení v pronajatém bytě bylo limitováno závislostí na akcích a chování spolubydlících. Když jsi spolubydlící našli partnera, nebo si vodili do společného bytu své přátele, narušovalo to harmonii spolubydlení. V případě Julie partner jejích spolubydlících představoval rozpad spolubydlení a stěhování. Zároveň z pohledu jejích spolubydlících, které si vždy po určité době našly přitele, můžeme mluvit o další etapě zabydlování, která nastává v životě mladého migranta po vytvoření přátelských vazeb. Kromě přátelských vazeb si vyjednávají i lásku. Když se ovšem naruší harmonie spolubydlení, je nutné se přestěhovat a zabydlovat se tak znovu v novém prostoru. Byt je tedy místo nejen bydlení, ale i místo praktikování různých typů vztahů, přičemž kombinování těchto vztahů je pro informátory narušením soukromí.

Dvě informátorky na počátku pobytu v ČR nebydly na koleji. Do rozhodování Julie intervenovala její matka, která ji zajistila bydlení na dálku přes své sociální sítě vytvořené v původním domově. První bydlení Julie představovalo bydlení v pronajatém bytě sdíleném se spolubydlícími. Nicméně i její zkušenost potvrdovala, že prostor bytu může nabídnout kvalitní vhodné bydlení jen v závislosti na sociálních vztazích a důvěře, která plyne ze sdílených očekávání a jim adekvátních praktikách.

Jediná Alita se rozhodla pro vlastní byt v pronájmu, který jí zajistil větší prostor, soukromí vlastní koupelny a kuchyně, ve kterém nemusí sdílet pokoj s nikým jiným. Samostatné bydlení nabízí nezávislost na ostatních lidech. Prostor bez sociálních kontaktů, resp. bez spolubydlení vytváří samotu. Proto jsme u Ality mohli sledovat, že bez sociálních sítí a spolubydlení se v Praze a ve svém bytě cítí sama a je tak stále silně vázána na původní domov, kam se i vrací každý měsíc, protože se jí stýská.

Je zřejmé, že otevřenost versus uzavřenost prostoru bydlení jsou klíčové v procesu zabydlování. Na jednu stranu je otevřený tolerantní prostor vstřícný pro budování sociálních sítí, na stranu druhou komplikuje informátorům naplňování cílů, které si vytkli. Naopak uzavřený prostor je stejně tak prohlubuje sociální izolaci, které jsou i v důsledku migrace, změny školy a vrstevnické skupiny vystaveni. Proto po určitou dobu informátoři preferují prostor pronajatých bytů, které poskytují jistou míru soukromí stejně jako sdílení sociálních vztahů, které z místa bydlení vytvářejí domov.

9. Interakce prostoru a lidí

V této části se zaměříme na výpovědi nezletilých migrantů, které se pojí s materialitou bydlení. Tedy se zaměříme na pozici a aktérství věcí v jejich původním a novém domově. Ukážeme, jak věci přispívají k vytvoření si nového domova v Praze – jakou roli hrají byt a věci v kontextu sociálních interakcí, a sociální vazeb. Na závěr proti sobě položíme nový a původní domov a ukážeme si, jak o těchto dvou prostorech (nebo jen jednom prostoru) informátoři přemýšlejí. Výklad bude propojovat dvě interpretační roviny. Perspektivu materiální kultury propojí s rovinou reflexe procesu zabydlování

9.1. My a věci se stěhujeme

V této kapitole se vrátíme do země původu nezletilých migrantů, kteří se kromě „non-materiální“ přípravy, věnovali také té materiální, která se odehrávala souběžně s balením kufru. Balení a zároveň proces třídění věcí jsou nejen momentem, kdy dochází k nové kvalifikaci věcí a rozhodování o tom, jaké věci mladé migranty doprovodí do Prahy, a které zůstanou v původním domově, ale také momentem, kdy fyzicky čelí faktu, že se nejedná pouze o výlet do zahraničí, ale o dlouhodobou migraci. Například Ilya ve své výpovědi zmiňuje, že jakmile začal balit, také mu začalo docházet, že odjíždí na dlouho, což můžeme sledovat v následující citaci:

„Jako ten poslední týden, když jsem bral věci, byl nejtěžší, když jako jsem pochopil takhle uvnitř, že prostě neuvidím rodiči prostě půl roku, že mám tam pejska, že mám jako to synovce, sestru, babičky a tak.“ (Ilya)

Do procesu třídění věcí vstupují emoce spojené s uvědoměním, že se mladí migranti stěhují pryč od rodičů a budou poprvé ve svém životě odkázáni hlavně na sebe. Důležité je zde také zmínit, že do procesu třídění věcí vstupuje možnost si zanechat věci v původním domově. S věcmi, které tam zanechají se tak nemusí studenti definitivně loučit. Do procesu třídění tak nevstupují pouze dvě možnosti – ponechat, nebo vyhodit, jak by to bylo u migrantů, kteří migrují s celou rodinou, ale i možnost využít původní domov jako úložiště věcí, o kterých studenti rozhodli, že s nimi nebudou migrovat nebo jako místo, do kterého věci, které tam zanechávají patří.

“Přivezla jsem si jen to, co jsem chtěla. Mám spoustu věcí ještě doma. Různé druhy. Oblečení, hračky, všechny věci z dětství, knihy. Ve svém pokoji mám hodně věcí. Nechtěla

jsem je stěhovat. Ty tam patří. Navíc tady nemám stabilní život. Jsem tu na studetské vízu a nevím, co se může stat potom. Nevím, jestli mi pak dají nějaké další.” (Kristina)

Na případu Kristiny můžeme sledovat, že různé druhy svých věcí podle ní patří do původního domova, ty tedy nechtěla ani nechce stěhovat. Toto její přemýšlení o stěhování věcí je ovlivněno nestabilitou života v Praze, která je způsobena dobou trvání studentského víza. Právě takové uvažování má většinou dopad na zabydlování ruskojazyčných studentů v Praze a na jejich plány do budoucna.

Julia o svém stěhování před odjezdem do Prahy přemýšlí v měřítku dočasnosti. Již před příjezdem počítá s tím, že se navrátí do země původu. Věci, které si s sebou vzala tak nemusí být jediné nezbytné, ale dle jejího uvážení to byly věci, které je nutné vzít již na začátek migrace.

“No jelikož jsem jela na podzim, tak jsem vzala nějaký takový věci na podzim prostě. Ale já jsem věděla, že zase v zimě pojedu domů, tak jsem nebrala letní věci.” (Julia)

Zde vidíme, že třídění věcí je proces, který v případě nezletilých migrantů bez doprovodu probíhá na etapy. První etapou je první odjezd do ČR a druhou je příjezd do původního domova po první sezóně strávené v Praze a následný odjezd do ČR. Druhou etapou také může být příjezd rodičů s věcmi do Prahy. Do procesu třídění a kvalifikace věcí vstupovali jak informátoři skrze jejich přání, tak rodiče, kteří jim přibalili věci, které o ni uznali za vhodné.

“V podstatě to byli jenom věci do toho ročního období, kdy jsem přijel, počítač a všechno myslím, protože tady já mám let, já letím od svého města do Moskvy čtyři a půl hodiny pak od Moskvy do Prahy ještě dvě a půl a jako moc věcí těch sem si vzít nemohl, to prostě jeden kufr máš zdarma a ten druhý za každý let musíš platit nějakých 100 eur myslím, takže jsem si vzal jenom dva a stejně jsem musel zaplatit za ten druhý a až pak myslím v listopadu, přijela maminka a přivezla mně prostě ještě celý kufr věci takhle.” (Ilya)

“A co přivezla maminka?” (výzkumník)

“No to byly v podstatě ty zimní věci, boty a tak co sem chtěl a pak dárky.” (Ilya)

“Rodiče přijeli autem a přivezli věci do bytu, aby to bylo lepší. Protože to mám doma, to nemusím kupovat, tak oni to přivezli.” (Andrej)

“Co přivezli?” (výzkumník)

“Například playstation, nějaké věci pro kuchyň a postel a jak to nazývá na čem spíš na posteli?” (Andrej)

“Matrace.” (výzkumník)

“Matrace.” (Andrej)

Kromě toho, že rodiče či příbuzní vstupují do procesu třídění věcí na dálku, tedy, že vozí věci dle svého úsudku mladým migrantům ze země původu do Prahy, také do tohoto procesu vstupují již při první etapě balení.

“Prášky mi dal děda s sebou hnedka. Dal mi cestovní tašku, bavili jsme se že tě bolí hlava a jsi nemocnej, tak tady máš, že to nemáš, byly tam i jiný věci. Jako mně nezáleží na žádných věcch, na těhle a těhle malých blbostech. To vůbec jako, já totiž nemam silnej vztah k věcem. To fakt moc nemusim.” (Dima)

V tomto případě Dimův děda usoudil, že potřebuje zaslat léky a jiné věci, ale při třídění se pro Dimu tyto stejné věci nezdály významné.

Rodiče a příbuzní si skrze věci vyjednávají prostor v novém domově informátorů a snaží se tak udržet jejich vazbu na původní domov stejně tak si snaží udržet aktivní vliv v jejich životě. Věci, které rodiče a příbuzní zvolili zpřítomňují původní domov v Praze. Tyto věci pak mají transnacionální charakter, jelikož představují přenášení vztahů mezi původním a novým domovem studentů. Ovšem právě tyto věci se snaží prohloubit vazbu na původní domov, ne-li ho přímo přestěhovat. V další kapitole navážeme na intervence rodičů a příbuzných do procesu třídění věcí tím, že tyto věci, které vybrali pojmenujeme a zařadíme na seznam typů věcí.

9.1.1. Typy věcí

V této kapitole nám mladí migranti ukáží, podle jakých kritérií své věci při balení před odjezdem do ČR rozdělili, a co jim tyto věci umožnily. Citace použité v této části nám budou ilustrovat, jaké věci doprovázeli studenty v migraci a jaké zanechali za sebou a proč. Ukážeme si, jaké místo si tyto věci vyjednávají v jejich novém domově a v jejich zabydlení. Typy věcí si zde rozdělíme podle povahy, kterou jim studenti připisují či podle toho, co

samotné věci umožňují. V neposlední řadě se podíváme na to, jak věci rozdělují prostor tady a tam, a jak spolu naopak vytvořili nová domov, který je kombinací obojího.

Jelikož jsme v předchozí kapitole zmínili intervenci rodičů v procesu třídění věcí, které následují nezletilé migranty do Prahy, začneme na tomto místě nejprve věcmi, které rodiče přibalují mladým migrantům do kufru, nebo které jim posílají do Prahy, a tedy do nového prostoru bydlení.

9.1.1.1. Věci jako rodičovská autorita

Věci jsou materializací i rodičovské lásky a péče. Migrace nezletilých bez doprovodu, resp. s rodiči mimo cílovou zemi je významně ovlivněna plány a intervencemi rodičů. Věci zde představují fyzickou přítomnost vychovatele. Tato autorita rodiče se projevovala již při samotném prvním balení, ale také v rámci následných cest. Tyto věci mohou být potvrzením autority, stejně jako mohou ztělesňovat vzdor mladých lidí vůči této intervenci.

Na případě Kristiny můžeme sledovat, že rodiče přenáší své potřeby a očekávání na migraci svého potomka.

„Moje máma má OCD, takže potřebuje dělat všechno a hrozně přehání. Když mi balila kufr, tak tam bylo hodně léků, protože i když dostaneš kartičku pojištění, tak pořád musíš za všechno zaplatit. Máma mi zabalila nějaké čaje, ty léky a hodně oblečení na podzim a zimu, protože jsem plánovala, že pojedu na Nový rok domů a když jsem tam byla, tak jsem si zabalila letní a jarní oblečení. Moje máma vždycky vymyslí něco geniálního jako třeba, že bych si měla vzít s sebou nějaký hrnec a já jí vždycky říkám, že si to můžu koupit v Praze, ale ona mi řekne, že tenhle je lepší. Kdykoli se odtamtud vrátím, přivezu si s sebou věci, který nechci jen proto, abych se nemusela s mámou hádat. Ostatní věci ani nepotřebuju, ani je nepoužívám, ale mám je, protože moje máma mi je prostě zabalí a já se s ní fakt nechci hádat. Myslím, že já jsem jí tam připravila jen oblečení. Ale teď mám od mámy hodně věcí, jako nože, vidličky, taky mi dala tady ten elektrický hrnec, french press, tady ta velká remoska je taky z domova. (Kristina)

Když rodiče intervenují do balení nezletilých migrantů nebo jim posílají věci do Prahy, reprodukuje na dálku vztah založený na moci a závislosti, tedy model vztahu, který aplikují i v původním domově. Mladým migrantům rodiče zasílají mj. i jídlo

Obrázek 1 – Velikonoční bábovka zaslaná matkou Kristině

Ukrajinská bábovka zaslaná na Velikonoce její matkou. U Kristiny v kuchyni.

9.1.1.2. Jídlo

Jídlo přenáší chuť původního domova, na které jsou studenti zvyklí. Toto jídlo sdílí prostor v poličkách v kuchyni s českými produkty. Dochází tak ke smíšení nového a původního domova.

Obrázek 2 – jídlo z původního a nového domova vedle sebe u Kristiny v kuchyni

Obrázek 3 – Ruské produkty z Jekatěrinburgu pospolu – u Julie v kuchyni

Jídlo z původního domova není pouze zasílané nebo přibalené rodiči mladých migrantů. Migranti si své oblíbené domácí produkty přibalují do svých kufrů, kdykoli původní domov navštěvují či když se do Prahy stěhovali. Pravá chuť domova tak pro ně patřila mezi základní věci, které si s sebou do nového domova chtěli přenést. Úmyslně jsem použila termín „základní“, to proto, že při procesu třídění studenti berou v úvahu i váhový limit pro přepravu zavazadel stanovený leteckou společností, s kterou do Prahy letí. Tento limit pak nutí studenty vybírat věci, které pro ně tvoří základ pro zabydlování v novém prostředí. Další věci, o kterých rozhodli, že zůstanou v původním domově, i když se pro ně vrátí, pro ně mají sekundární význam nebo je obtížné je přestěhovat.

“Do jednoho kufru celý život nenarveš s věcmi, takže to byly opravdu drobnosti.”
(Julia)

Mezi tyto drobnosti se počítalo i jídlo, které mělo přednost před věcmi, o kterých se Julia rozhodla, že zůstanou v původním domově.

“Nějaký domácí jídlo jsem vzala určitě, protože vždycky si bereš jídlo z domova, to dělají všichni (smích), protože něco tady není.” (Julia)

“Vozim med, jam, který dělá moje babička, chléb, protože tady nelíbí se mi chléb, nevím proč.” (Alita)

Domácí jídlo z původního domova pak pro tyto dvě informátorky představuje nenahraditelné a nedostatkové zboží v ČR. U Ality zároveň jídlo z původního domova nahradilo jídlo dostupné v Praze. Jídlo si zde tak vynutilo vlastní pozici v novém prostoru Alitina bydlení a vyřadilo své české suplementy.

Jídlo z původního domova také v novém domově vytváří základnu pro sociální vztahy. Julia v následující citaci zmiňuje, že když bydlela s kamarádkami z kurzu pocit domova jí zprostředkovaly sociální aktivity spojené s jídlem. Tedy vaření a stolování, které měly ruskojazyčné spolubydlící společné.

“S holakama to bylo fakt supr. Kuchyň taky byla...fakt tak jako doma, protože oni všichni sou jedna z Ruska, dvě z Kyrgyzstánu, takže máme stejný zvyky. Jídlo máme stejný, no asi ta kuchyň, že jídlo máme stejný skoro, takže když se vařilo...a hlavně, že když sme jedly, tak všichni jedly. Ne, že vařim pro sebe, ale když se dělaly nějaký jídla, tak jedi všichni.”

Jako, když někdo nechce, tak nikoho nenutíme, ale že to je normální, že snídáme spolu.”
(Julia)

Způsob stolování, vaření a typ jídla Julii zpřítomňoval původní domov v Praze. Se svými kamarádkami si Julia skrze jídlo a zvyky s ním spojeným přestěhovala nejen původní domov, ale i zemi.

Další kategorií věcí, které se objevují v novém domové nezletilých migrantů, a které si ti s sebou přibalili před odjezdem z původního domova, jsou, jak je studenti nazývají “důležité věci”.

9.1.1.3. Důležité věci

Když jsem se studentů zeptala, jaké věci si balili před prvním odjezdem ze země původu, často mluvili o důležitých věcech. Když jsem se jich doptávala na to, jaké věci pro ně byly důležité, zmiňovali učebnice, sešity, knihy, dokumenty spojené s legalizací pobytu a migrací, počítač a telefon. Tedy věci spojené se studiem, a tedy aspirací migrace a věci, které umožňují spolu s internetem komunikaci na dálku – udržování transnacionálních vazeb. Mohou fungovat jako úložiště vzpomínek ve formě hudby, fotek a videí a také fungují jako učební nástroj a jako zdroj informací.

„Pár asi učebnic, sešity a nevim. Nabíječku, telefon, notebook.“ (Anna)

„Vzala jsem můj počítač, protože tam mám půlku svého života a fotky rodičů.“ (Kristina)

„Chtěla jsem s sebou hlavně mít počítač.“ (Kristina)

Proč? (výzkumník)

„Protože je to nezbytný doplněk každého studenta a taky skrze něj mohu komunikovat s rodinou a přáteli.“ (Kristina)

Počítač a telefon mohou fungovat jako nástroj, který napomáhá získat informace potřebné k zabydlení se v nové společnosti, stejně tak jako nástroj, který umožňuje udržovat sociální vazby v zemi původu i v novém prostředí. Zároveň umožňují stěhovat původní domov do nové země. Přestože se studenti někdy nachází sami v nové zemi, právě komunikace, kterou umožňují tyto technologie přenáší rodiče a přátele z původního domova

do nového prostředí a zprostředkovávají komunikaci, která se například u Andreje odehrává na denní bázi. Technologie tak mají jak praktickou užitnou hodnotu, tak i citovou.

„Mluvim s ním, s rodičema každý večer, prostě se zeptaj, co dnes dělal, to je všechno.“

I když se v Praze mladí migranti ocitli bez doprovodu a jsou zatím v pro ně cizím prostoru, nenachází se díky, ale ne jenom, technologiím, které umožňují přenášet jejich rodiče a přátele do ČR, sami.

Mezi důležité věci, které cestovali s nezletilými migranty, a které s nimi musely migrovat byly dokumenty spojené s legalizací pobytu v ČR, pas a potvrzení o studiu v zemi původu.

„Myslím, že jsem hlavně myslel na dokumenty a počítač, a takové věci, co potřebuješ na učení.“ (Ilya)

„Potřebuju jenom oblečení, knihy a doklady.“ (Alita)

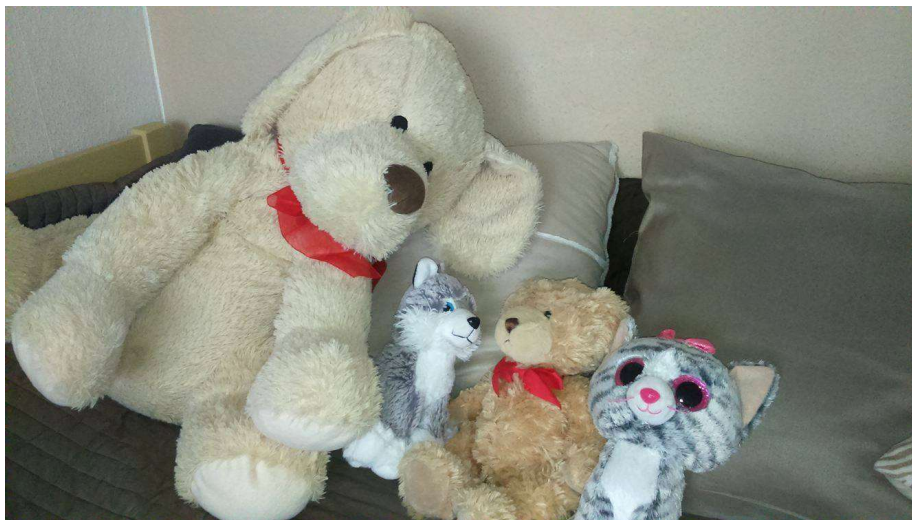
Výše zmíněné věci studenti zvolili, protože jim umožňují legalizaci pobytu, studium (splnění jejich cíle migrace) a komunikaci s rodinou a přáteli v původním domově, stejně tak s přáteli v ČR.

Dalším typem věcí, které můžeme najít v bytě mladých migrantů jsou fotografie. Někteří informátoři si s sebou fotografie s rodinou přivezli. Tyto fotografie jsem rozdělila na vzácné a na nahraditelné. První kategorie vzácných věcí se váže k fotografiím, které původně stály v původním domově, měly tam své místo. Když se mladí migranti rozhodli si takovou fotografii vzít s sebou znamená to, že je to věc, která náleží k nim, a ne pouze k prostoru. Rozdíl mezi vzácnými fotografiemi a nahraditelnými spočívá v tom, že nahraditelné je možno si vytisknout kdekoli, zato ty vzácné jsou ty, na kterých je rodina a přátelé, a které mají i svůj vlastní rámeček. Obě věci se stěhovaly s mladými migranty a obě zosobňují vzpomínku na rodinu a přátele z původního domova a vyjednávají jim místo v novém domově.

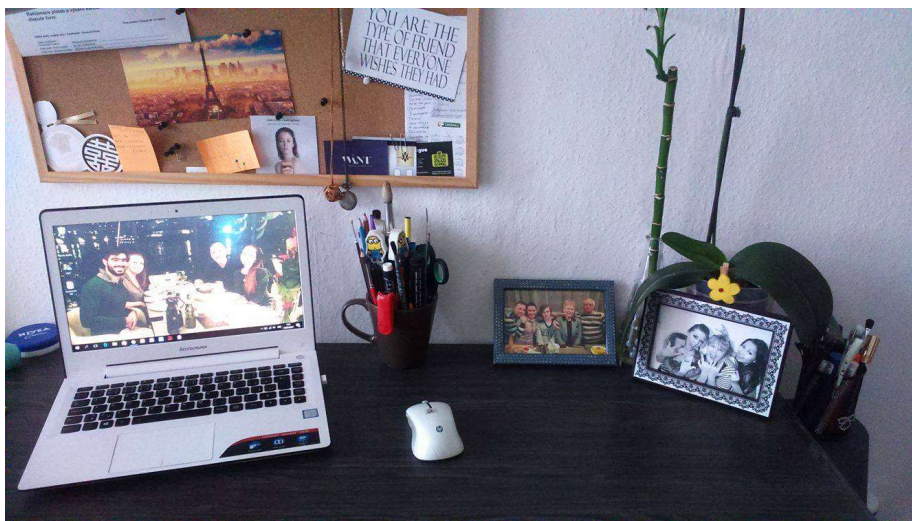
“Fotky jsem vzala. Měla jsem fotky rodiny s sebou a některý jsem pak dotiskla.”
(Julie)

Julia pak přímo o věcech a o fotografiích, o kterých se rozhodla, že jí budou do Prahy doprovázet, mluví jako o věcech, které jí budou připomínat domov.

“Brala jsem to, co mi bude připomínat domov, rodinu a přátele. Nějaké hračky, fotky.” (Julia)

Obrázek 4 – Hračky z původního a nového domova pospolu u Julie na posteli

Obrázek 5 – Fotografie přátel a rodiny z původního domova. U Julie na psacím stole.

Julie se rozhodla fotografie zhmotnit a zařadit je do prostoru svého bytu v Praze.

„Vzala jsem si fotku s mámou.“ (Anna)

Anna se rozhodla, že se s ní bude stěhovat i fotografie s matkou. Její matka zůstala v zemi původu. Důkazem toho, že fotografie rodiny a přátel z původního domova přenáší vzpomínku na ně do nového domova by mohlo být i to, že si s sebou Anna při svém odjezdu

nevzala fotografii otce. I kdyby ve svém pokoji přeci jen měla fotografii otce, ta tam již byla a tam i patřila. Jelikož s ní otec bydlí v jedné domácnosti nemusí si ho na rozdíl od matky připomínat.

Připomínky ve formě fotografií jsou pro mladé migrantky důležité. Dalšími věcmi, s kterými se váže citová hodnota jsou hračky, viz citace a fotografie výše, a v případě Kristiny i sakrální předměty.

„Nejdůležitější věcí je tohle od tatínka, můj počítač, protože tam mám půlku svého života a fotky rodičů. ...Vzala jsem si s sebou speciální ikonu svatého Mikuláše, kterou jsem dostala od svého tatínka před odjezdem, aby mě chránil.“ (Kristina)

Obrázek 6 – Ikona sv. Mikuláše u Kristiny

Tato ikona má standardně své místo na vrcholku knihovny. Je to první věc, kterou si návštěvník, a tedy i já, všimne. Tato věc dodává Kristině pocit bezpečí, nejen protože je věřící a jedná se o náboženskou ikonu, ale také proto, že jí ji dal otec před odjezdem na ochranu. Ikona může zpřítomňovat jak svatého Mikuláše, tak otce, který se snaží opatrovat

svou dceru. Z hlediska materiální kultury si tato ikona nejen našla místo v novém domově, ale i mu dominuje. Je to důležitá věc, která je pro Kristinu podstatnější než sociální interakce v jejím bytě. Ikona pro Kristinu představuje soukromou záležitost, o kterou se nechce dělit s ostatními. Aby ji lidé nezasahovali do soukromí, jež ikona představuje, Kristina si nerada vodí lidi do bytu. O sakrálních předmětech a náboženství se bude bavit pouze s velmi blízkými přáteli a rodinou.

Z výpovědí studentů jsme se dozvěděli, že při procesu třídění věcí za účelem materiální přípravy na migraci a následné zabydlování vyplývá, že věci, které je doprovázeli a stále doprovází v migraci jsou věci, kterým říkají důležité – telefon, počítač, věci s citovou hodnotou (fotografie, hračky, sakrální předměty), oblečení na sezónu, jídlo, dokumenty a věci ke studiu. Věci důležité a s citovou hodnotou stěhují původní domovy nezletilých migrantů do nového domova a zpřítomňují v něm zvyky, chutě, rodinu a přátele z původního domova.

9.1.1.4. Věci zanechané v původním domově

V procesu třídění věcí nezletilí migranti nerozhodovali pouze o věcech, které se s nimi odstěhují do Prahy, ale i o věcech, které zanechají v původním domově. Tyto věci podle informátoru do prostoru původního domova patří, a nebo se pro ně vrátili v období školních prázdnin. Tyto věci tedy studenti nemusí opouštět natrvalo, ale mají možnost si je v původním domově uskladnit. Mezi opuštěné věci pak patří věci užitkové povahy – fén, ručníky. Věci, které jsou stále použitelné, ale již nejsou v reprezentativním stavu – staré oblečení. Pro informátory jsou tyto věci nahraditelné. Věci, která často také zůstávají v původním domově jsou nábytek, tedy těžké a velké kusy nábytku, které se nedají přepravit letadlem, resp. ne v rámci rozpočtu na migraci. Věci, které mladí migranti zanechali v domově nám napovídají, jak se mladí migranti zabydlují v Praze. Můžeme předpokládat, že pokud své věci stále situují do původního bydlení, situují tam i sami sebe, nebo žijí v dočasnosti migrace. Takovým příkladem je Alita, která již v předchozích citacích vypovídá o tom, že má v původním domově stále hodně věcí, hračky, staré oblečení a vlastně jí to tak i vyhovuje, protože se plánuje v budoucnu stěhovat do jiného bytu v Praze a je lepší, když budeme více věcí ve stabilním domově v Rusku, nežli v tom, který se bude měnit, zde v Čechách. Uložení věcí v původním domově jí pak umožňuje mobilitu při stěhování po Praze. Dále je u Ality také patrné, že je více navázána k původnímu domovu nejen skrze věci, které má zde, a které má „tam“, ale i skrze její časté návraty domů.

„Jezdíte do Ruska?“ (Výzkumník)

“Ano.” (Alita)

“Jak často?” (Výzkumník)

“Každý měsíc.” (Alita)

“Na jak dlouho?” (Výzkumník)

“Na víkend.” (Alita)

Naopak Ilya ve svých výpovědích o tom, jaké věci si s sebou vzal, deklaruje, že si vzal s sebou všechno. Tedy přemýšlí o své migraci jako o dlouhodobé a přenesl si věci z původního domova do Prahy, aby si zde mohl vytvořit nový domov na základu toho původního.

„Vzal jsem si všechno. Myslím že když jsem se vrátil domů poprvé, tak už tam nic mého nezůstalo.“ (Ilya)

Když jsem se ho zeptala, zdali si s sebou nechtěl vzít nějakou připomínku domova, řekl, že nechtěl. A právě i to může naznačovat jeho plán se zabydlením skrze nově nabyté věci.

Proces třídění mi pomohl definovat, jak nezletilý migranti uvažují o svém zabydlování v Praze a jak uvažují o novém a původním domově skrze něj, a tedy své věci.

Z výpovědí mých informátorů vyplynulo, že věci, které je v migraci do ČR doprovází jsou věci, které tvoří základ pro zabydlování v Praze – legalizují zde jejich pobyt, tedy zde chtějí žít alespoň po dobu studií, zařizují jejich bydlení v novém prostředí a vnášejí do něj v některých případech zvyky a připomínky původního domova. Zároveň si přiváží věci, které jim umožňují udržovat transnacionální vztahy s rodinou a přáteli v novém domově. Díky těmto věcem pak rodiče a přátelé z původního domova vstupují do nového prostoru nezletilých migrantů v Praze. Rodiče se skrze zasílání a intervence do balení snaží udržet stejnou dynamiku vztahu se svými potomky jako tu, která panovala v původním domově. Studenti také stěhují i zemi původu skrze jídlo domácí jídlo, které jak referovala Julia sdílí s ostatními ruskojazyčnými studenty v Praze. Tato část práce ukazuje, že mladí migranti si v původním domově ve většině případů nezanechávají věci, které hodnotí jako potřebné a

důležité pro jejich zabydlování. Veškeré věci si snaží přestěhovat na etapy, tedy při každém návratu do původního domova si odváží své věci. Cílem je pak přestěhování si všech věcí, které vlastní, a které mají pro ně nějakou hodnotu. Původní domov v migraci mladých migrantů figuruje jako úložiště, ve kterém úmyslně zanechávají své věci, aby byli v novém prostředí při zabydlování a stěhování mobilnější. Zároveň je pro některé studenty lepší si tam nechat část svých věcí, jelikož zde mohou pobývat, dokud studují. Jejich bydlení a zabydlování v Praze je tak závislé na jejich studiích, a tedy na povolení pobytu.

9.2. Jaké věci se pořizují

Jakmile se mladí migranti přestěhují do Prahy a zajistí si první bydlení začnou do nového prostoru jejich bydlení vstupovat věci. První věci, které tam vstupují jsou ty z původního domova. Jak jsme ale objasnily v předchozí kapitole, mezi věci, které si s sebou nezletilí migranti nepřenaší, tedy které zanechávají v původním domově, patří nábytek a běžné potřeby, které pro ně nemají hlubší význam, věci jako ručníky, fén a staré opotřebované věci. Takové věci jsem označila za běžné, protože jsou užívané na denní bázi. Ručníky a drobné toaletní potřeby se dají koupit v jakémkoli větším supermarketu, ale pokud první bydlení neobsahuje nábytek, je třeba vyrazit na nákupy.

Jedinou informátorkou, která se po příjezdu do Prahy nepřestěhovala do vybaveného bydlení je Alita. Ta si při podpisu nájemní smlouvy neuvědomila, že nábytek, který se v době podpisu nacházel v bytě, patří bývalému podnájemci a byt bude k pronájmu nevybavený.

“Já jsem přijela do Prahy a odpověděla mi žena, že se můžeme se sejít na ten den, kdy jsem přiletěla do Prahy a (smích), no podívala jsem se na ten byt a ten nábytek bylo všechno dobře, byl tam ještě ten příští, minulý majitel a podepsala jsem smlouvu. A pak, když jsem odjela do Ruska a podívala se na tu smlouvu, uviděla jsem, že ten nábytek tam pak nebude, že budete ten byt prázdný, že ten nábytek je toho majitele, který tam teď bydlí a musely jsme s maminkou nějak nakupovat stůl, skříň v cizí zemi, kde vůbec neznáme žádné obchody, které jsou levné například. No to byl ten problém, protože první týden jsme bydlely někde na podlaze, protože nic jsem neměla a pak přes týden už ten nábytek přivezli, bylo všechno v pohodě, ale ten první týden (smích).” (Alita)

Alitu v Praze v té době doprovázela matka, která i převzela iniciativu, a která díky internetu objevila obchody s nábytkem Luc a IKEA.

“Něco jsme nakupovaly v Ikee a něco v Luc.” (Alita)

Do prvního bytu si Alita pořizovala základní vybavené jako je postel, skříň a stůl. Tedy, aby měla, kde spát, kam si uložit věci a kde se učit. Další věci, která se pro ni jevila jako potřebná pro začátek byly světýlka, tedy dekorace.

„Koupila jsem stůl, malou skříň a ložnice (postel). Ještě jenom ty male svíčky.“ (Alita)

Dekorace byla pro Alitu od začátku bydlení velmi důležitá. Když jsem se jí zeptala, proč pro ni byly svíčky a světýlka důležité, řekla mi, že je to proto, že to má i doma, a že toto zpodobnění nového bydlení s původním ji dává pocit, že v novém prostředí není sama.

“No asi proto, že mám stejné věci v pokoji v Rusku, tak asi mám pocit, že je to stejný pokoj, že jsem doma, že je to v pohodě, že nejsem v cizí zemi, asi takle.” (Alita)

Již od začátku své migrace si Alita snažila vytvořit nový prostor ne pouze na základě toho původního, ale dle jeho obrazu, aby se obrátila proti cizímu prostředí a navázala se tak k tomu známému původnímu domovu.

„Jsou nějaké další věci, které jsou pro tebe v bytě důležité?“ (výzkumník)

“Já tady mám nějaké papírky, na které píšu nějaké věci, například bude dneska dobrý den, že všechno je v pohodě.” (Alita)

U Ality se dá z jejích výpovědí a z věcí, které má v bytě vyzorovat, že stále bojuje s novým a cizím prostředím, s kterým se učí vyrovnávat pomocí motivačních papírků, ale jejím útočištěm více než její byt v Praze, bude spíše původní domov.

Když jsem se zeptala ostatních informátorů na to, jaké věci si pořizují do bytu a jaké věci v bytě musí mít, každý odpověděl podle svých preferencí.

„No dřív jsem tam vůbec nemusela nic mít, protože sem nad tím nepřemejšlela vůbec. To mi bylo docela jedno. Sem měla docela depresi z toho, že jsem sama v cizí zemi (smích), ale teď už je to jiný. Teď už prostě musím mít nějaký dekorace, světla, obrazy, třeba i ty, který namaluju sama, kytky určitě, protože doma máme hodně kytek. Máma se o to stará, tak že se o to vlastně nestará, jenom to zalejvá a to roste jako v lese, mně to chcípá (smích), ale

snažím se. Prostě to tady musím mít. Tyhle světylka sem koupila a ty obrázky jsem malovala a ještě ten věšák sem kupovala.“ (Julia)

Na výpovědi Julie se ukazuje, jak se projevuje zabydlování mladých migrantů skrze zařizování bydlení, a tedy skrze věci. Na začátku zabydlování bylo její bydlení spíše situováno do země původu, která představovala známé prostředí, kde měla vytvořené sociální vazby. V Praze naopak bylo vše cizí a nikoho tu pořádně neznala. Jakmile si vytvořila sociální síť a vyzkoušela si jak spolubydlení, tak kolej. Rozhodla se, že bude bydlet sama. Teď už i přesto, že byt není její, má potřebu byt zařizovat a investovat do něj. Její role v bydlení je aktivní. Chce se obklopovat věcmi, které se jí líbí, a které vytváří její prostor. Prostor, který si vytvořila sama.

“Postel, stůl a jo velká židlu, tak to tu bylo. Skříň také. Asi věšák a skříň musím mít. Líbí se mi skříň, protože ja myslim, ne jak vypadá z vnějšku, ale jak ona vypadá uvnitř, protože já teď dělám v Massimu, nevím jestli znáte takový obchod. a naučil sem se takhle skládat ty věci, tak podívejte mám takhle všechno poskládaný, kalhoty ke kalhotum, takhle trika s trikami, barevne a bílé takhle zvlášť, pak ty svetry, ponožky a spodní prádlo mám takhle všechno hezky poskládaný. Pak ty visící věci mám takhle tady na věšáku, každou košili na zvláštním držáku, kalhoty, saka a tak všechno, tak myslim, že je to jako ta nejhezčí část mého pokoje (smích).” (Ilya)

Skrze věci, které mi Ilya ukázal, tedy věci, to vypadá, že Ilya velmi pyšný na to, že pracuje a těší ho plody jeho práce. Opět je zde vidět, jak aktivně podílí na upravování prostoru. Jak se zabydluje skrze věci a skrze práci, kterou se snaží vypomoci rodičům v hrazení své migrace.

Zvláštním případem je Anna, která se v Praze nenachází bez doprovodu, která bydlí s otcem, a která se nestěhovala z původního domova do nového, ale z jednoho domova do druhého. Již od malička vnímala existence obou domovů a jezdila navštěvovat otce do Prahy. Jelikož měla byt a pokoj již zařízený, zeptala jsem si jí na to, jaké věci musí v byte mít, aby se v něm cítila dobře.

“Postel, koupelnu a jídlo (smích) a počítač a zrcadlo a ještěšatnu.” (Anna)

Právě díky sociálním sítím, existenci domova a otce v Praze Anna neměla problém se zabydlet. Zeptala jsem se jí ale jak figuruje byt v jejím životě.

“Jsem prostě spokojená za to, že já můžu přijít ke mně domů a můžu být tam já nemusím myslet o tom, kde budu za rok nebo za půl roku, já nemusím myslet o poplatkách za elektřinu v mém bytě, já nemusím ještě pracovat, ale budu, ale teď nemusím za to platit. Takže s tím klidem jsem spokojená.” (Anna)

Z této výpovědi vyplývá, že zajištění bydlení otcem a získání dlouhodobého víza za účelem sjednocení rodiny ji, oproti ostatním, umožnilo jednodušší start a jistotu. Nezávislost víza na studiu je znát i z toho, že se nedrží v dočasnosti. Nepřemýšlí o tom, jak se zabydlet, jak najít přátele a jak v Praze zůstat, ale spíše se bude rozhodovat podle toho, jak se jí bude chtít.

“Hmm...věšák a pak stoleček a židle. Moji kamarádi ze školy Terka a Vít mi pomohli to odnést z Ikea. Taky mi pomohli to postavit. Já jsem spala na matraci, té nafukovací, asi měsíc, možná dva. Ale bolely mě záda, tak jsem kupila tady ten gauč a ten jsem objednala z Ikee a oni ho přivezli, ale musela jsem to postavit sama, taky jsem si objednala knihovnu a skříňku. A jsem na sebe pyšná, že jsem to všechno postavila sama. Jo a mám kocoura! Boryu přece! To je moje rodina.” (Kristina)

U Kristiny stejně tak, jako u Julie můžeme sledovat zvyšování se míry jejího zabydlení. Nejprve bydlela na koleji, kde pro ni zásadním problémem byla nepořádek vytvořený spolubydlicími, s kterými si ani nerozuměla. Rozhodla se také pro samostatné bydlení, aby již nemusela být na nikom závislá a začala si svůj vlastní prostor zařizovat podle svého. Úspěchem pak pro ni bylo první sestavení nábytku, činnosti, kterou by dříve v původním domově nedělala. Jak na ní, tak na Julii a Ilyovi můžeme pozorovat vliv migrace na jejich dospívání. Už se pouze nezabydlují, už i dospívají, jelikož vyrůstají mimo původní domov bez doprovodu rodičů. Kristina si zde navíc vytvořila sociální vazbu na úrovni rodiny, a to se svým kocourem. Tohoto kocoura si pořídila v ČR a zde také žije, nejezdí s ní na Ukrajinu. Toto nám ukazuje, že Kristinino bydlení je nyní více situované do země přijímací.

U Dimy jsme od začátku jeho zabydlování mohli sledovat, že jeho prioritou v migraci, tedy v Praze je studium. Věcmi, kterou si pořídil do bytu, přestože nejeví zájem v materiálních věcech, jsou stůl a židle.

“Stůl, protože já si sednu sem do křesla po práci a chce se mi hrozně spát a vůbec se nesoustředím. A právě proto sem řek, že se sejdeme dneska, protože já mám v pondělí prezentaci a už bych to v pátek fakt nedal.” (Dima)

Dima si skrze spolubydlení našel brigádu baristy v pražské kavárně. Tato brigáda mu pomáhá hradit migraci, jelikož si nepřeje, aby ji jeho matka celou hradila sama.

“No jako já nejsem takovej ten Rusák, co má prachy. Jako máma mi platí školu, ale to není úplně fér, takže si chci platit byt sám.” (Dima)

Co se týče zabydlování Dimy, určitě si zde vytvořil široké sociální sítě skrze kolej, spolubydlení a práci. Má zde byt, který je spíše spoře zařízený a bez dekorace. Veškeré věci, které v bytě jsou, tam byly původně, až na stůl a židli, které si pořídil, aby mohl studovat. Dima se nikdy nevázal silně k původnímu domovu a ani k věcem.

Poslední byt, do kterého jsem byla pozvána byl byt Andrejův. Andrej bydlí ve spolubydlení a do tohoto bytu si nic nepořizoval, naopak jak jsme výše zmínili, věci, které nebyly v bytě mu dovezli rodiče. Pro něj pak byl nejdůležitější Playstation, protože na něm hraje s přáteli. Tato konzole vstupuje do sociálních interakcí Andreje, ne-li je i umožňuje.

Mladí migranti si do bytu ze začátku pořizují nábytek, který kupují v obchodě s nábytkem IKEA. Ta je cenově dostupná a nabízí i dovážku objednaného a zaplaceného nábytku. Pokud tedy studenti ještě nemají přátel, kteří vlastní auto, nebo nechtěli být závislí na sociálních vazbách, nechala si doručit nábytek na dálku. Čím déle zde nezletilí migranti bydlím, tím více se zde zabydlují, což můžeme sledovat i na jejich zařizování jejich bytu. Aktivně se podílí na jeho vytváření, kupují dekorace, nebo si vytváří vlastní – Julia – vlastní obrazy. V některých případech byt vybavují věcmi, které mají u v původním domově. Mladí migranti vytváří nový prostor, který zrcadlí jejich míru zabydlení a úspěch v migraci. V tomto novém prostoru se setkávají věci z původního domova s novými. Fotografie rodiny v rámečku stojí na skřínce zakoupené v Praze. Sušenky z domova leží vedle kávy koupené v Čechách. Jejich bydlení, ačkoliv se v něm setkávají věci z obou domovů, a ačkoli si studenti vytvořili transnacionální sociální pole ve svém bytě, jejich bydlení, jak se z rozhovorů zdá je nyní více situováno do Prahy. Výjimkou je pak Alita, která se udržuje v dočasnosti, jezdí každý měsíc do původního domova, a jejíž byt a věci v něm jsou připodobněny původnímu domovu.

Odpověď na to, jaké věci si pořizují je ta, že s větší mírou zabydlení si pořizují věci, které zkrášlují jejich nové bydlení, a které vytváří místo, které je podle nich. Prostor a věci daly možnost nezletilým migrantům si vybudovat svoje místo – jak v rámci bydlení, tak v rámci společnosti.

10. Závěr

Studie se zabývala otázkou: Jak proces zabydlování vystupuje v reflexi a praktikách nezletilých migrantů? Výzkum se zaměřil na středoškolské studenty, kteří přijeli do České republiky na základě smlouvy se zprostředkovatelskou organizací – firmou NovaGym. Ve většině případů se jednalo o teenagery, kteří přijeli bez doprovodu rodičů. Migrací byli zasazeni do transnacionálního sociálního pole, v rámci něhož si vyjednávali vlastní pozici. Tématem výzkumu, jak uvádí i výzkumná otázka, bylo zabydlování, tedy vzájemné vyjednávání mezi (soukromými) prostory a jim příslušejícími věcmi na straně jedné a nezletilými migranty na straně druhé. Teoreticko- metodologickým východiskem se staly konstruktivistické paradigma a přístup material culture. Na základě dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů s narativními otázkami a zúčastněného pozorování jsem dospěla k těmto závěrům.

Prostor bydlení nezletilým migrantům vždy poskytl azyl, útočiště před vnějším/věřejným prostorem. Ať se jednalo o kolej, spolubydlení či vlastní byt, vždy tento prostor bydlení vytvářel podmínky pro to, aby se stal zázemím a zprostředkoval domov. V reflexi informátorů se ale povaha tohoto domova měnila v závislosti na délce pobytu a vytváření sociálních vazeb. V případě, že bylo jejich první bydlení kolej, přijali ji jako zařízený účelný „prefabrikovaný“ prostor, který se nebránil podřídit se a přijmout jejich věci, jejichž schopností bylo zprostředkovat domov ze země původu. Nicméně jistá míra otevřenosti, resp. omezené intimity (omezeného soukromí) prostoru kolejí je „vyhnala“ pryč. Tehdy jim útočiště poskytly pronajaté byty, které umožňovaly vytvořit vlastní podmínky pro bydlení a životní rytmus. Toto prostory se stávaly domovem právě proto, že spolu svedly kamarády, vrstevníky podobných migračních historií, podobných cílů a očekávání. Informátoři reflektovali, že v okamžiku vytvoření sociálních sítí v ČR byl pro ně domov právě vázán na lidi a vztahy a prostor bydlení byl spíše rámcem, který materialitu domova splňoval. Nicméně vrstevnické vztahy a dynamika života mladých lidí se významně wpisují do zkušenosti nezletilých migrantů. Proto někteří z nich posléze začali preferovat samostatné bydlení. Vlastní byt jim umožnil nebýt závislý na proměnlivých sociálních vztazích, do nichž

situovali svůj domov. Vlastní byt poskytl prostor pro sebevyjádření jich samotných. Stal se přesahem jich samotných. Integroval jejich migrační zkušenost. Skrze věci propojil zemi původu a přijímací zemi. Stal se transnacionální, podobně jako všechny ostatní prostory.

Vazbu na zemi původu prostory bydlení neztratily nikdy. Bylo to dáno jednak trvalým importem věcí ze země původu, jednak novými médii, která do prostorů bydlení vstupovala a otevírala je jiným prostorům. Toky věcí byly regulovány v první řadě samotnými studenty. Volba věcí a organizace jejich dovozu odpovídala etapě zabydlování a vytváření pocitu domova tady a tam. V okamžiku odvezení osobních věcí (singlarit) z rodičovského domu či bytu mizí představa domova spojená s tímto prostorem k bydlení a toto místo se již jen navštěvuje. Toky věcí v druhé řadě ovlivňují i rodiče, kteří se cítí povinni péči o dvě děti a importem komodit materializují svoji péči, kterou jinak mohou poskytnout jen zprostředkovaně (finance, psychická podpora přes nová média). Do prostor bydlení v ČR se tedy valí důkazy rodičovské lásky, které mohou být ale přijímány různě. Věci, které jsou nadány zprostředkováním vztahů na dálku, jsou pro mladé migranty bez rodičů zejména fotografie a jídlo. Konzumace těchto věcí (pohled a chuť) evokuje jiný prostor a navozuje sepětí s ním.

Proces zabydlování je v reflexi nezletilých migrantů bez doprovodu interpretován jako proces dospívání. V jejich vzpomínkách je přesun z jednoho prostoru bydlení do druhého prostoru bydlení popisován jako kontinuální proces cesty za vytčeným cílem, který se ale v průběhu času modifikoval a sdružoval s dalšími cíli. Zabydlování v transnacionálním prostoru začalo již v původním dětském pokoji, když sami věci jim začali ukazovat, co je nyní v životě tam důležité. Přestěhování osobních věcí je odpoutalo od jejich dětského pokoje a situovalo je do liminálního stavu mládí vázaného na vrstevnickou skupinu. A konečně vlastní byt je situovat v nové zemi a zároveň právě podle jejich představ připustil příchod věcí odtud a odtamtud. Tyto věci umožňují být teenagerům nejen sami sebou, připomínat jim místo odkud pocházejí, zprostředkovávat lásku rodičů, ale zejména jim umožňují pocítit, že jsou dospělí. Mít věci – materiální věci pod kontrolou znamená i mít svůj život ve svých rukou.

Ne všichni moji informátoři prošli touto cestou. Anna, která se přistěhovala k otci, nebo Alita, která naopak dostala vlastní byt již na začátku pobytu, reflektují proces zabydlování jinak. Jiná logika, s níž na ně věci působily, ovlivnila jejich místo. Tyto dívky se nestaly dospělé a jejich pozice v transnacionalitě je jiná.

Seznam Literatury

Appadurai, A. (1986): The social life of things: Commodities in cultural perspective. Cambridge, Cambridge University Press

Baláž, V. (2010): Migrácia študentov v Európe: súť až o ľudský kapital. Sociológia 42, č.4, s. 357- 382, [Online] [cit.22.03.2015], dostupné :
<https://www.sav.sk/journals/uploads/05130907Balaz%20OK.pdf>.

Boccagni, P. (2014): What's in a (Migrant) House ? Changing Domestic Spaces, the Negotiation of Belonging and Home-making in Ecuadorian Migration. In: Housing, Theory and Society, Vol. 31, No. 3, str. 277-293

Búriková, Z. (2006): The Embarrassment of Co-Presence: Au-Pairs and Their Rooms. In: Home Cultures, Vol. 3, Issue 2, London, Berg, str. 99-122

Búriková Z., Miller D.: (2014) Au-pair. Praha, SLON.

Bittnerová, D.; Moravcová, M. (eds.) (2012): Diverzita etnických menšin: prorová dislokace a kultura bydlení. Praha, FHS UK

Gardner, K. (1993): Desh-bidesh: Sylheti images of home and away. Man, 28 (9), s.1-15.

Glick-Schiller, N.; Wimmer, A. (2009): Metodologický nacionalismus a pohled za jeho hranice: Budování národního státu, migrace a společenské vědy. Sociální studia 6 (1), str. 11 – 47.

Hurdley, R. (2006) Dismantling mantelpieces: Narrating identities and materializing culture in the home. Sociology, Vol. 40, 717-733.

Jexembayeva, A. (2010): Adaptace kazašských studentů v České republice. Bakalářská práce, FHS UK

Jirka, L. (2017): Transnacionální rodina: Děti z ukrajinského krajanského spolku Stromovka na českých středních školách a cross-border péče rodičů. Str. 81-98

Králíčková, L. (2010): Jak se žije Čechům v Bruselu aneb nahlédnutí do života českých euroúředníků. Diplomová práce. FHS UK, In: Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení (2012)

Kopecká-Kashpurova, L. (2012): Studenti nástupnických států sovětského svazu: bydlení v Praze. In. Bittnerová, D.; Moravcová, M. (eds): Diverzita etnických menšin: prostorová dislokace a kultura bydlení. Praha, FHS UK, s. 185 – 218.

Lásková, M. (2006): Nezletilí cizinci bez doprovodu v ČR v kontextu mezinárodní migrace. Diplomová práce,

MPSV ČR (2017): Nezletilý cizinec bez doprovodu, Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,

O'Reilly (2012): International migration and social theory.

Pelechová, J. (2009): Adaptace běloruských studentů v Praze. Bakalářská práce, FHS UK

Pollock, D. C.; Van Reken, R. E. (1999): The Third Culture Kid Experience: Growing up among worlds, Yarmouth, Intercultural Press

Rouse, R. (1992): Making sense of settlement: class transformation, cultural struggle and transnationalism among Mexican migrants in the United States. Michigan, University of Michigan, dostupné: [Online], dostupné: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1749-6632.1992.tb33485.x/epdf>

Szaló, C. (2007): Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno, CDK

Vertovec, S. (1999): Conceiving and Researching Transnationalism. University of Oxford

Vildaite, D. (2014): Negotiating notions of home and belonging among young Lithuanian migrants in Ireland. Etniškumo studijos, 2014/2. P. 48–66, Dostupné z: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2015/05/Vildait%C4%97_Etni%C5%A1kumo-studijos-2014-2.pdf

Zajíčková, L'; Šilhánková (2015): Migrace studentů ze třetích zemí do ČR. [článek]. Vysoká škola regionálního rozvoje, Studentská odborná činnost (SVOČ)

Pravidla upravující přeshraniční pohyb osob (MVCR, 2016)

<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>

Stránky zprostředkovatelských agentur

<http://www.uniprep.cz/cs>

<http://my-cz.ru/kursy-cheshskogo-jazyka-v-prage.html>

<http://ujop.cuni.cz/ru/>

<https://www.novagym.ru/>

Český statistický úřad (2017). Cizinci: vzdělávání. [on line] (27.6.2017) Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_vzdelavani

Český statistický úřad (2017). Cizinci: Počet cizinců [on line] (27.6.2017) Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>